

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΤΟΣ ΜΣΤ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1997

ΑΡΙΘ. 20

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ. -
Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Ἡ μνήμη
τῶν ἁγίων μαρτύρων Μηνᾶ τοῦ Καλ-
λικελάδου τοῦ Ἀθηναίου, Ἐρμογέ-
νους τοῦ Ἀθηναίου καὶ Εὐγράφου.
- Μητροπ. Σισανίου Ἀντωνίου, Αἰ
περὶ τόκου ἀντιλήψεις τῆς κλασσικῆς
ἑλληνικῆς Γραμματείας καὶ ἡ περὶ
τούτου διδασκαλία τῆς Α.Γ. καὶ ἐκ-
κλησιαστικῶν συγγραφέων. - Ἐπι-
σκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου, Δ' «Λό-
γος ὁδηγητικός». - Ἰω. Φουντούλη,
Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικῆς, κανονι-
κῆς καὶ ἄλλες ἀπορίες. - Ἀλεξ. Μ.
Σταυρόπουλου, Ἡ ποιμαντικὴ τῆς ἐλ-
πίδας. - Ἀρχιμ. Εὐθυμίου Ἐλ. Ἐ-
λευθεριάδου, Ἡ θεώρησις τῆς παναν-
θρωπίνης Ἱστορίας ὑπὸ τὸ πρῶσιμα
τῶν Χριστουγέννων. - Μ. Μελ., Ἐ-
πίκαιρα. - Εὐαγγέλιον Π. Λέκκου,
Περιεχόμενα «Ἐφημερίου» τοῦ ἔτους
ΜΕ' (1997). - Οἱ κατὰ τὸ ἔτος 1997
Συνεργάται τοῦ «Ἐφημερίου».

« ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ »

Δεκαπενθήμερο Περιοδικό

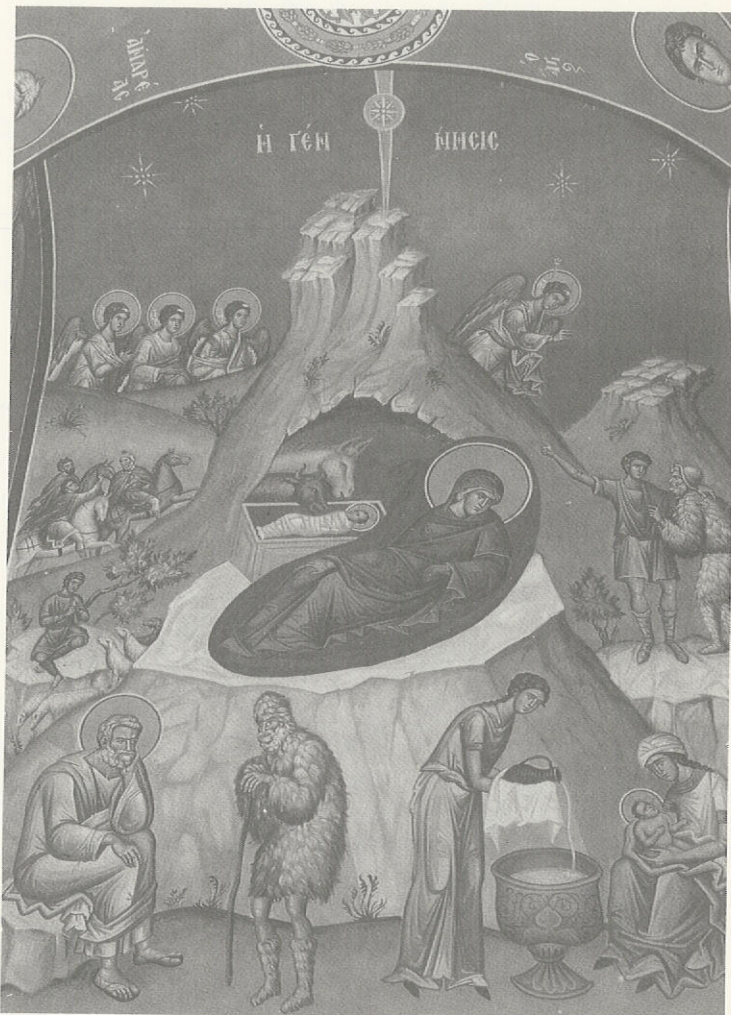
Ἰω. Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήναι
Τηλ. καὶ Fax 7218308

Ἐκδότης - Διευθυντῆς
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Ὁμότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

Προϊστάμενος
Σωκρ. Μαυρογόνατος. Τηλ. 72.10.734.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Εὐφραίνεσθε δίκαιοι· οὐρανοὶ ἀγαλλιᾶσθε· σκι-
τήσατε τὰ ὄρη, Χριστοῦ γεννηθέντος· Παρθένος
καθέζεται, τὰ Χερουβείμ μιμουμένη, βαστάζουσα
ἐν κόλποις, Θεὸν Λόγον σαρκωθέντα. Ποιμένες
τὸν τεχθέντα δοξάζουσι. Μάγοι τῷ Δεσπότη, δῶ-
ρα προσφέρουσιν. Ἄγγελοι ἀνυμνοῦντες λέγου-
σιν· Ἀκατάληπτε Κύριε, δόξα σοι.

(Τροπᾶριον τῶν Αἰῶνων τῆς ΚΕ' Δεκεμβρίου)

Ἡ μνήμη τῶν ἁγίων μαρτύρων Μηνᾶ τοῦ Καλλικελάδου τοῦ Ἀθηναίου, Ἐρμογένους τοῦ Ἀθηναίου καὶ Εὐγράφου

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Β'

Ὁ ἅγιος Μηνᾶς ὁ Καλλικελάδος ἦταν «Ἀθηναῖος τῷ γένει» (Migne Ἐ.Π. 116, 369), ποὺ ἔζησε στὰ τέλη τοῦ γ' καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ δ' αἰῶνος. Διακρινόταν γιὰ τὶς λαμπρὲς σπουδὲς του καὶ «τὴν τῶν Ἑλλήνων παιδείαν» (Αὐτ.). Ἦταν «ἠσκημένος τὴν τε ἄλλην ἄπασαν ἐπιστήμην εἰς ἄκρον καὶ δὴ καὶ τέχνην ῥητορικὴν» (Αὐτ.). Ἐνεκα τῆς ῥητορικῆς καὶ διαλεκτικῆς του ἰκανότητος ἦταν «λέγειν μὲν προχειρότατος (= ἔτοιμος μὲ εὐχέρειαν), ἀκούειν δὲ συνετώτατος» (Αὐτ.). Μὲ τὴ φιλομάθειά του ἀνέγνωσε καὶ χριστιανικὰ συγγράμματα καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς τὴν εἰδωλολατρικὴν «μυθικὴν παιδευσιν» κατενόησε τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐλύσθηκε στὴν χριστιανικὴ πίστι. Χαρακτηριστικῶς ὁ ἴδιος διεκήρυξε τὰ ἑξῆς: «Παραβαλὼν αὐτὰς (τὰς χριστιανικὰς γραφὰς) τῇ Ἑλληνικῇ (= εἰδωλολατρικῇ) παιδείᾳ, πολλὴν τὴν διαφορὰν εὗρισκον καὶ ὡσπερ ἐκ διαμέτρου ἐν ἐκείναις μὲν ἀρετὴν καὶ ἀλήθειαν, ἐν ταύτῃ δὲ πλάνην καὶ μοχθηρίαν. Αἱ μὲν γὰρ παρὰ Χριστιανοῖς Γραφαὶ θεοπρεπεῖς εἰσηγοῦντο τὰς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεις», οἱ δὲ εἰδωλολατρικὲς διδασκαλίαι «ἀνθρωποπαθεῖς εἶναι τὸ Θεῖον εἰσάγουσι, καὶ μεστὰ μὲν ψεύδους εἰσὶ, μεστὰ δὲ παθῶν καὶ ἀσελγείας καὶ ἀταξίας..., θεοὺς ἔχουσαι μαχομένους ἀλλήλοις καὶ ὑπὸ φθαρτῶν ἀνθρώπων ἠττωμένους καὶ πληττομένους καὶ μυρίων ἄλλων κακῶν τε καὶ μύθων γέμουσαι» (Αὐτ., 380).

Ἡ «τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ ἐπίγνωσις» (Αὐτ.) τὸν ὠδήγησε στὸ νὰ φέρῃ τὸ βῆματά του στὸ ἱερὸ λουτρὸ τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος καὶ νὰ συμμετέχῃ στὴ μυστικὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Ζοῦσε «κρυπτῶς τὰ Χριστιανῶν μετερχόμενος» (Αὐτ., 369), γιὰ νὰ μὴ ἐπισύρῃ τὴν ὀργὴν τοῦ διώκτου τῶν Χριστιανῶν αὐτοκράτορος Μαξιμίνου (311-313), ὁ ὁποῖος τὸν ἐκτιμοῦσε πολὺ γιὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ διαλεκτικὰ του χαρίσματα καὶ τὸν εἶχε στὴν ὑπηρεσίαν του ὡς «ἓνα τῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς βουλῆς» (Αὐτ.).

Ὁ Μαξιμίνος, ὅταν πληροφορηθῆκε ὅτι στὴν Ἀλεξάνδρεια ὑπῆρχαν ἐπαναστατικὲς ταραχὲς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀλληλοσπαράσσονταν ἀπὸ ἐμφύλιες συγκρούσεις καὶ ὅτι ἐπὶ πλέον ἡ χριστιανικὴ πίστις διαδίδετο μὲ ἀστραπιαίαν ταχύτητα ἔνεκα ἀνθήσεως τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, σκέφθηκε ὅτι ὁ καταλληλότερος γιὰ μὴ τέτοια διπλὴ ἀποστολὴ θὰ ἦταν ὁ Μηνᾶς ὁ Ἀθηναῖος, ποὺ

τοῦ ἦταν γνωστὸς ἀπὸ τὴ «Βουλῇ» γιὰ τὴν παιδείαν καὶ τὸ ῥητορικὸ - διαλεκτικὸ ἄριστό του. Ὡς γράφει ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Μεταφράστης, «ὁ βασιλεὺς ἐκπέμπει τοῦτον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν σὺν τάχει πολλῶν, ἵνα μὲν καὶ τὰς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων συμπλοκάς διαλύσῃται καὶ καταλλάξῃ τοὺς διὰ ταῦτα πρὸς στάσεις χωρήσαντας, τὸ δὲ πλέον καὶ καιριώτερον, ὡς ἂν ζήλω τῆς πατρῴας θρησκείας (τὴν ὁποία ὁμως εἶχεν ἐγκαταλείψει ὁ ἅγιος Μηνᾶς) καὶ τῇ τέχνῃ τοῦ λόγου καὶ τῷ μεγέθει τοῦ φρονήματος τὸ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα τῆς πόλεως ἀπελάσῃ» (Αὐτ.).

Ὁ Μηνᾶς μετέβη στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ μὲ τὴ δύναμιν τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου του διέλυσε τὶς πολιτικὰς ταραχὰς, συμφιλίωσε τοὺς διαπληκτιζομένους «καὶ τοῖς πολιτευομένοις μὲν τὴν παλαιὰν εἰρήνην, τὸ κράτος δὲ τῇ πόλει καὶ τὴν εἰς πάντα γαλήνην ἀνενώσατο» (Αὐτ.). Στὴ συνέχεια «ἔγραψε πάντα δι' ὀλίγων τῷ βασιλεῖ» (Αὐτ.) καὶ τοῦ ἀπεκάλυψεν, ὅτι ἦταν ἀδύνατον νὰ πολεμηθῇ ὁ Χριστιανισμὸς, ποὺ εἶχε θεῖα προέλευσιν καὶ δύναμιν. Ὁ ἴδιος ὁ Μηνᾶς ἐνισχύθηκε ἀπὸ τὸ ἥρωϊκὸ φρόνημα τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀγωνισθῇ δημοσίως γιὰ τὴ διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως. Ἐγκατέλειψε τὰ βουλευτικὰ του καθήκοντα καὶ περιερχόταν τὴν ἀγορὰ τῆς πόλεως, ἀκολουθούμενος ἀπὸ πλήθη Ἀλεξανδρέων, ποὺ ἦταν συνεπαρμένοι ἀπὸ τοὺς λόγους του, κρέμονταν ἀπὸ τὰ χεῖλη του καὶ ἦταν ἔτοιμοι «τὸν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ προθύμως ἀποθανεῖν θάνατον» (Αὐτ., 372).

Ὁ ἅγιος Μηνᾶς ὁ Ἀθηναῖος χαρακτηρίσθηκε ὡς «Καλλικελάδος» πιθανῶς ἔνεκα τοῦ γεγονότος ὅτι «πάντες εὐθύς... ὀπίσω αὐτοῦ ἐκολλήθησαν, φωνὰς Θεοῦ τὰς ἐκείνου φωνὰς ἠγησάμενοι, καὶ ῥήματι ζωῆς τὰ ἐκείνου μόνον γινώσκοντες ῥήματα» (Αὐτ.).

Ὁ Θεὸς τὸν ἐνίσχυε καὶ τοῦ χάρισε ἀκόμη καὶ χάρισμα θαυματουργικῶν «σημείων καὶ ἰάσεων» (Αὐτ.). Στὸς ἀσθενεῖς «χεῖρας ἐπέτιθει καὶ τὸν Χριστὸν ἐπεβοᾶτο καὶ τῷ τοῦ Σταυροῦ σημείῳ αὐτοὺς ἐπεσφράγιζεν» οἱ δὲ αὐτίκα, χωλοὶ τε ὄντες, ἐν ὀφθαλμοῖς πάντων ἤλλοντο (ἀναπηροῦσαν), κωφοὶ δὲ ἢ τυφλοὶ ἀνέβλεπόν τε παραχρῆμα καὶ ἤκουον, ἀλαλοὶ τε ἐλάλουν καὶ δαμονιῶντες ἐθεραπεύοντο» (Αὐτ.).

Ὅλα αὐτὰ ἐξηγοῦν γιὰ τὸν Μαξιμίνον, ποὺ ἔπνεε μένεα ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐστράφη ἐναντίον τοῦ ἁγίου Μηνᾶ. Πρόκειται περὶ συναρπαστικῆς ἱστορίας, τὴν ὁποία ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Μεταφράστης παρουσιάζει στὴ συνέχεια.

(Συνεχίζεται)

ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΚΟΥ ΑΝΤΙΑΛΗΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ*

Τού Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ρηθέντων περὶ Γρηγορίου Νύσης, καθίσταται δῆλον ὅτι ὁ εἰρημένος Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας περιγράφει ἀναγλύφως τὸν ὑπὸ τοῦ θεοστυγνοῦς νοσήματος τῆς τοκοληψίας κατεχόμενον ἄνθρωπον εἰς τοὺς περιφήμους κατὰ τῶν τοκίζόντων λόγους του, οἵτινες τοκογλύφοι κατὰ τὴν ἐποχὴν του εἶχον καταστῆ πραγματικοὶ λυμεῶνες διὰ τοὺς ἐν ἀνάγκαις καὶ τὴν κοινωμίαν καθόλου.

Καὶ ἕτερος ἱερός Πατὴρ, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός (329-390) δριμύτατα ἐπιτιθέμενος, κατὰ τῶν τοκίζόντων ὡς «μυιανόντων τὴν γῆν διὰ τόκων καὶ πλεονασμῶν», παρατηρεῖ ἐκφρασιτικώτατα ὅτι οὗτοι «γεωργοῦσιν οὐ τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν χρεῖαν τῶν δεομένων»¹¹². Ὁ αὐτὸς Θεολόγος Πατὴρ ἐν τῷ «κατὰ τῶν πλουτούντων» ποιήματι αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ἄλλοις, καταδικάζων τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἰδρώτος τῶν ἐργαζομένων, ἀναφωνεῖ: «Πενήτων συλλέγεις τὰς συμφορὰς, ἄλλοτριᾶν κάκωσιν ἐκκαρπούμενος»¹¹³. Τέλος, ὁ ἀσκητὴς Ἐπίσκοπος τοῦ Πόντου, εἰς τὰ Ἠθικὰ Ἐπη αὐτοῦ, κυριολεκτικῶς ἀποδοκιμάζων εἰς τὸ κατὰ πλουτούντων κεφάλαιον τοὺς τοκογλύφους, οἰμειοί:

«Σὺ μὲν πονεῖς τε μακρὰ, κάγρυπνεῖς ἴσως,
Νύκτας συνάπτων ἡμέραις ἐν φροντίσιν,
ὡς πλείον εἶναι τὸ στενὸν τῆς τέρψεως
Τοκογλυφεῖς τε καὶ τρέφεις τόκοις τόκους,
Ἐν δακτύλοις τε τοὺς τόκους αἰεὶ φέρεις»¹¹⁴.

Ὁμοίως καὶ ὁ πρύτανις τῶν Ἐπισκόπων Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (354-407) αὐστηρότατα ταλανίζει τοὺς ἀπλήστους καὶ πλεονέκτας πλουσίους, οἵτινες προκειμένου νὰ κορέσῃσι τὸ φοβερὸν πάθος τῶν εὐχονται καὶ διακαρδίως ἐπιποθοῦν ὅπως ἐνσκήψῃ λιμός, ἐπὶ τῷ τέλει θησαυρισμοῦ: «Τί γὰρ τοῦτου γένοιτ' ἂν ἐκάστην ἡμέραν εὐχομένου γενέσθαι λιμόν, ἵνα αὐτῷ γένηται χρυσίον;»¹¹⁵. Ὁ αὐτὸς ἱερός Πατὴρ, ὅστις καὶ ὡς πρῶτος ἐν Ἄντιοχείᾳ (386-398), ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (398-404) ἀνέπτυξε παρομιώδη φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν, ὥστε δικαίως νὰ ἀποκτήσῃ τὴν προσωνυμίαν φιλοπτωχότατος, ἐν τοῦτοις ἀπεχθάνεται τόσοσιν τὴν ἐκ τῶν τόκων ἐλεημοσύνην, ὥστε βεβαίως, ὅτι: «Βέλτιον μὴ διδόναι πένητι ἢ ἐντεῦθεν διδόναι»¹¹⁶.

Ὡσαύτως ὁ ἱερός Χρυσόστομος δριμύτατα κατηγορεῖ «τοὺς κεκτημένους τοὺς ἀγροῦς, καὶ τὸν ἀπὸ γῆς ἀδίκως δρεπομένους πλοῦτον» καί, τὴν ψυχολογίαν τοῦ τοκοληψίου περιγράφων ἀναφωνεῖ: «Τί τοῦτου γένοιτ' ἂν ἀδικώτερον; Εἰ γὰρ τις ἐξετάσειε πῶς τοῖς ἀθλοῖς καὶ ταιπύροις χρῶνται γεωργοῖς, βαρβάρων αὐτοὺς ὠμοτέρους ὄψεται»¹¹⁷. Ὁ Ἅγιος Πατὴρ ὅσον γλυκὸς καὶ ἐπιεικὴς ἦτο εἰς τὰς ὁμιλίαις του, τοσοῦτον ἀφ' ἑτέρου ἦτο δριμύς κατὰ τῶν ἐκ συστήματος ἁμαρτανόντων καὶ ἀδιορθώτων, οἵτινες τέχνας καὶ ἐπαγγέλματα ἁμαρτωλά

καὶ ἀνήθικα μετείροντο πρὸς πλουτισμόν. Τὰ ἐπαγγέλματα ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας κρίνονται κυρίως ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς, τούτου δ' ἕνεκα καταδικάζονται ὑπ' αὐτῶν καὶ συνεπῶς καὶ παρὰ τοῦ εἰρημένου Πατρός, ὅσα ἐμβάλλουσιν εἰς ἠθικοὺς κινδύνους τοὺς ἀσκοῦντας ταῦτα, οἷα ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χρυσόστομου τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ ἠθοποιοῦ, τοῦ μονομάχου, τοῦ τοκογλύφου καὶ ἄλλα. Κατὰ τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐρμηνευτὴν τῆς Ἱερᾶς Βίβλου ἱερὸν Χρυσόστομον οὐ μόνον ἡ τοκοληψία ἀπαγορεύεται ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τόκος, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καταδικάζεται ὑπ' αὐτοῦ, ἔχοντος προφανῶς ὑπ' ὄψει τὰ ἐξ ἀνάγκης δάνεια, οὐχὶ δὲ τὰ παραγωγικὰ ἢ ἐμπορικά¹¹⁸.

Καὶ ὁ φιλανθρωπώτατος Ἱεράρχης τῆς Καισαρείας, Μέγας Βασίλειος (330-379), θεωρεῖ μὲν ὡς «ἀπανθρωπίας ὑπερβολὴν» «τὸ μὴ ἀρκεῖσθαι τῷ κεφαλαίῳ, ἀλλ' ἐπινοεῖν ἐκ τῶν συμφορῶν τοῦ πένητος προσόδους ἐαυτῷ καὶ εὐπορίας συνάγειν»¹¹⁹, ἐξ ἄλλου δ' ἀποδοκιμάζει καὶ ἐπιτίθεται δριμύτατα οὐ μόνον κατὰ τῶν τοκίζόντων, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἐπὶ τόκῳ ἄνευ σπουδαίας ἀνάγκης δανειζομένων καὶ οὕτω τῆς ἐαυτῶν ἐλευθερίας δι' ἔλλειψιν τῆς ἀρετῆς τῆς ὀλιγαρκείας ἀποστερουμένων¹²⁰.

Ὁ αὐτὸς ἱερός Πατὴρ ἐλέγχων τὸν τοκολήπτην λέγει πρὸς αὐτόν: «Τί ποιεῖς ἄθλιε χρήματα καὶ πόρους ἐπιζητεῖς παρ' ἀπόρου; εἰ πλουσιώτερόν σε ἀποφαίνεις ἠδύνατο, τί ἐξίτηι παρὰ τὰς θύρας τὰς σᾶς; Ὡς τῆς συμφορᾶς! Ἐπὶ συμμαχίαν ἐλθὼν πολέμιον εὗρεν' ἀλεξιφάρμακα περιζιτῶν δηλητηρίους ἐνέτυχε. Δέον παραμυθεῖσθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν πτωχείαν, οὐ δὲ πολυπλησιάζεις τὴν ἐνδειαν»¹²¹.

Κατὰ τὸν αὐτὸν Πατέρα, ὁ τοκολήπτης, ἐπὶ τοσοῦτον εἶναι προσκεκολλημένος εἰς τὸ ἀτομικὸν αὐτοῦ συμφέρον, ὥστε εὐχεται τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, ἵνα ταύτας ἀφορμὰς πόρων ποιῇ. Καὶ καθὼς οἱ γεωργοὶ ὄμβρους εὐχονται εἰς πολυπλασιασμόν τῶν σπερμάτων, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ἐνδείας καὶ ἀπορίας ἀνθρώπων ἐπιζητεῖ, ἵνα καὶ αὐτῷ ἐνεργῶς τὰ χρήματα γίνωσι. «Οἱ κύνες λαβόντες ἡμεροῦνται' ὁ δανειστής λαμβάνων προσερεθίζεται. Οὐ παύεται ὑλακτῶν, ἀλλὰ τὸ πλείον ἐπιζητεῖ... Ἀλλὰ πολλοὶ, φησί, καὶ ἐκ δανείσματος ἐπλούτισαν. Πλείστοι δ' οἴμαι, καὶ βρογγίων ἦσαντο. Σὺ δὲ τοὺς ἀπαγξαμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἱ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν αἰσχύνῃν μὴ φέροντες τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονειδίστως ζῆν προετίμησαν»¹²². Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πιστοῦται ὅτι καὶ ὁ οὐρανοφάντωρ Βασίλειος ὡς αἴτιον φόνου καταδικάζει τὸν τοκολήπτην, τούτου δ' ἕνεκα δὲν δέχεται εἰς τὴν ἱερωσύνην τὸν δανειζόντα χρήματα ἐπὶ τόκῳ ἐὰν μὴ πρῶτον «καταδέξῃται τὸ ἀδικὸν κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλώσει καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι»¹²³. Ἡ Ἁγία Ἐκκλησία στοιχοῦσα τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων,

* Συνέχεια ἀπὸ τῆ σελ. 339 τοῦ ὑπ' ἀρ. 19 τεύχους.

αείποτε ἐθεώρησεν ὡς βαρὺ ἀμάρτημα καὶ τῆς ἱερωσύνης καλυπτικὸν τὴν τοκοληψίαν¹²⁴.

Ὁ αὐτὸς ἱερός Πατὴρ εἰς τὴν περιφήμον Ὁμιλίαν «Ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ» τονίζει ὅτι εἰς περιοδὸν ξηρασίας καὶ πείνης, τὸ χρῆμα καὶ τὰ ἄλλα ἄψυχα θὰ γεννῶσιν ἀφύσικα μὲ τὸν τοκισμόν, ἢ γῆ ἦτις εἶναι φυσικὸν νὰ γεννᾷ θὰ μένη στεῖρα, ἵνα τιμωρῶνται οἱ κάτοικοι αὐτῆς: «Ἐξάλειψον βαρυτάτων τόκων ὁμολογίαν, ἵνα τέκη τὰ συνήθη ἢ γῆ. Χαλκοῦ γὰρ καὶ χρυσοῦ καὶ τῶν ἀγόνων παρὰ φύσιν γεννῶντων, ἢ κατὰ φύσιν τίκτουσα γίνεται στεῖρα, καὶ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐποικούντων, κατεδικάσθη τὴν ἀκαρπία»¹²⁵. Εἰς τὸν μνημειωδῆ Ε' ἠθικὸν Λόγον «Περὶ πλοῦτου καὶ πενίας» ὁ Ἅγιος Βασίλειος ἐτυμολογῶν τὴν λέξιν τόκος, παρατηρεῖ: Τόκος νομίζω ὅτι ἀποκαλεῖται διὰ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν ἅτινα γεννᾷ: «Τόκος γὰρ, ὡς οἶμαι, διὰ τὴν πολυγονίαν τοῦ κακοῦ προσηγορεῖται» καὶ συνεχίζων ὁ εἰρημένος Ἅγιος Πατὴρ σημειοὶ εὐστοχώτατα: «Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν; Ἡ τάχα τόκος λέγεται διὰ τὰς ὠδίνους καὶ λύπας, ἃς ἐμποιεῖν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανειζομένων πέφυκεν. Ὡς γὰρ ἡ ὠδὶς τῆ τικουσίᾳ, οὕτως ἡ προθεσμία τῷ ὑποχρέῳ παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν γονέων πονηρὸν ἔκγονον. Τὰς ἐχίδνας λέγουσι τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς διεσθιούσας τίκτεσθαι» καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἴκους τῶν ὀφειλόντων ἐκφραγόντες ἀπογεννῶνται. Τὰ σπέρματα χρόνῳ ῥύεται· ὁ δὲ τόκος σήμερον γεννᾷται, καὶ σήμερον τοῦ τίκτειν ἄρχεται...»¹²⁶.

Οὐ μόνον οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, οἵτινες ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καταφέρονται καὶ ἀνεπιφυλάκτως καταδικάζουσι τὸν ἐπὶ τόκῳ δανεισμόν, ἀλλὰ καὶ κοσμικοὶ ἄρχοντες, ὡς ὁ εὐπαίδευτος καὶ δραστήριος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρος Α' (802-811) ὑπέικων εἰς συστάσεις ἐκκλησιαστικὰς ἐνομοθέτησε κατὰ τὸν χρονογράφον Θεοφάνη (1, 488) «τὸ μὴ τοκίζειν». Μετ' οὐ πολὺ ὁμοῦ παρετήρησεν ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ τοκισμοῦ ἔλβατε τὰς ναυτικὰς μάλιστα ἐπιχειρήσεις καὶ δι' αὐτὸ «δι' εἴδους ναυτικῆς τραπέζης» ὡς λέγει ὁ ἱστορικὸς Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος (3, 2 σελ. 169)¹²⁷ (1815-1891) ἤρχιζε νὰ τοκίζει μὲ τόκον περίπου 17% («ἐπὶ τόκῳ τετρακεράτῳ») μέχρις ὠρισμένου ποσοῦ. Τὸ Κράτος λοιπὸν ἀπέβη ὁ μόνος δανειστής, ὁ δὲ τόκος δὲν ἦτο ὑπερβολικὸς. Κακῶς λοιπὸν ὁ Θεοφάνης ὠνόμασε τὴν ἀνωτέρω διάταξιν «κάκωσιν»¹²⁸.

Ὁ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀναφανείς κρατικὸς σοσιαλισμὸς «δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικὴ θεωρία, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴ ἠθικὴ βᾶσις, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ιδεώδους τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰδιαίτερας ἠθικῆς ἀντιλήψεως περὶ κοινωνίας καὶ κράτους»¹²⁹, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὑποστηρίζει τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν καὶ πρωτοβουλίαν ὡς βασικοὺς θεσμούς, χωρὶς δὲ νὰ καταδικάζῃ τὸ κέρδος καὶ τὸν τόκον, ἐπιζητεῖ νὰ προσαρμόσῃ τὸ κέρδος καὶ τὸν τόκον πρὸς τὴν ἱκανότητα, νὰ περιορίσῃ εἰς δίκαιον ὄριον τὰ κέρδη καὶ νὰ ἀξίῃσιν τοὺς μισθοὺς τῶν ἐργαζομένων¹³⁰.

Ἐκ τῶν ρηθέντων καθίσταται δῆλον ὅτι τόσοι τὰ ἱερὰ κείμενα τῆς Βίβλου, ὅσον καὶ οἱ στοιχοῦντες τούτοις ἱεροὶ τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, ἀποφαίνονται κατὰ τοῦ ἐπὶ τόκῳ δανεισμοῦ χρημάτων ἢ καὶ ἀπλῶς εἰδῶν, ἐπισηνοῦντες βαρυτάτας ποινὰς καὶ τιμωρίας εἰς τοὺς παραβάτας.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τόσοι ἡ θεόπνευστος Γραφή, ὅσον καὶ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Ἄνδρες ἐν τῇ ἀπαγορευεῖσι τῶν τόκων ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐξ ἀνάγκης δάνεια, δεδομένου ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἐμπορικῶν καὶ τῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παραγωγικότητος δανείων ἦμιστα ἦτο τότε γνωστῆ, οὐχ ἦττον ὁμοῦ δέον ν' ἀνομολογηθῆ, ὅτι δὲν ἦτο μόνον ὁ φιλανθρωπικὸς λόγος, ὅστις παρῴτρυνε τοὺς ἡμετέρους Πατέρας κατὰ τοῦ τοκισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸ ἄτοκον κέρδος ἀπέχθεια αὐτῶν¹³¹.

(Τέλος)

112. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος ΙΣΤ', 18, MPG, 35,957.

113. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Κατὰ πλουτούντων, ποιήματα ἠθικά, 76,77, MPG, 37,862.

114. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Τμήμα Β', Ἔπη Ἠθικά ΚΗ', Κατὰ πλουτούντων, 37,865 στίχοι 103-107. Πρβλ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, ἔνθ' ἄν., 863, στίχοι 85-93. Βλ. καὶ Μητροπολίτου Κυδωνιῶν Ἀγαθαγγέλου, Ἠθικά Ποιήματα, σελ. 66-71, Θεσσαλονίκη, 1950.

115. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορινθίους, Ὁμιλία ΛΗ', 8, MPG, 61,343.

116. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, Ὁμιλία ΝΣΤ', 6, MPG, 58,528.

117. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία ΕΑ', γ', PG, 58, 591.

118. Βλ. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, Χριστιανισμὸς καὶ ἐργασία, σελ. 13, Ἀθήναι, 1959.

119. Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία εἰς Ψαλμὸν ΙΔ', 1, MPG, 29,265. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δημητροπούλου, ἔνθ' ἄν., σελ. 135.

120. Βλ. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, σελ. 17-18, Ἀθήναι, 1939.

121. Μεγάλου Βασιλείου, Περὶ πλοῦτου καὶ πενίας, Λόγος Ε', 4, MPG, 32, 1172/3. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δημητροπούλου, ἔνθ' ἄν., σελ. 135.

122. Μεγάλου Βασιλείου, Περὶ πλοῦτου καὶ πενίας, Λόγος Ε', 4,5,6, MPG, 32, 1173A, 1173D, 1173C3. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δημητροπούλου, ἔνθ' ἄν., σελ. 135-136.

123. Μεγάλου Βασιλείου, Ἐπιστολὴ 188 «Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων», 14, Β.Ε.Π., τόμος 55, σελ. 208, Ἀθήναι, 1977. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δημητροπούλου, ἔνθ' ἄν., σελ. 136.

124. Ὁ ΜΔ' κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἀπαγορεύει τοῖς Κληρικοῖς τὸν δανεισμόν ἐπὶ τόκῳ ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως, ἢ δὲ Α' Οἰκουμενικῆ Σύνόδος (Κανὼν ΙΖ') ἀπειλεῖ καθαιρέσειν, οὐ μόνον κατὰ τῶν ἐπὶ ἐκατοστιαίῳ τόκῳ δανειζόντων χρήματα Κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν παρεχόντων τοῖς χηρῶσι χρήματα ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς τὰ ἐκ τῆς ἐμπορίας κέρδη. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δημητροπούλου, ἔνθ' ἄν., σελ. 136.

125. Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία «Ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ» 4, Β.Ε.Π., Τόμος 54, σελ. 80-81, Ἀθήναι, 1976.

126. Μεγάλου Βασιλείου, Λόγος Ε' «Περὶ πλοῦτου καὶ πενίας» 6, Β.Ε.Π., Τόμος 57, σελ. 226, Ἀθήναι, 1978.

127. Πρβλ. G. Cassimatis, La dixième vexation de l'empereur Nicephore, Byzantion τ. 7 (1932), σελ. 149.

128. Βλ. Κωνσταντῖνου Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμος Α', Ἀθήναι, 1939, σελ. 405.

129. Βλ. Ἀναστασίου Πιερίου, Ὁ κοινωνισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, Ἀθήναι, 1963, σελ. 215.

130. Πρβλ. Charles Gide καὶ Charles Rist «Ἱστορία τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν», Μετάφρασις ὑπὸ Νικολάου Πατσέλη, τόμος Β', σελ. 34-73.

131. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία Νστ', 6, Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, MPG., 58,528. Πρβλ. καὶ Ὁμιλίαν ΙΓ' 5, Εἰς Α' Κορινθίους, MPG., 61,113. Πρβλ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος Ιστ', Εἰς τὸν Πατέρα σιωπῶντα, ΙΗ', Β.Ε.Π., Τόμος 59, σελ. 102, Ἀθήναι, 1979. Βλ. καὶ E. Troeltsch, Die soziallehren der christl. Kirchen und Gruppen, 1913, σελ. 128. Βλ. καὶ Παναγιώτου Μπρατσιώτου, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, ἐκδοσις Β', σελ. 17-18, Ἀθήναι, 1939.

Δ' «ΛΟΓΟΣ ΟΔΗΓΗΤΙΚΟΣ»*

Τού Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

β) Ὁ ἀκρωτηριασμός τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς:
Ἡ πρακτικὴ ἀθεΐα ἔχει σὰν συνέπεια τὸν ἀκρωτηριασμό τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ἡ ἄρνηση στὴν πράξη τῆς αὐθεντίας καὶ τοῦ κύρους τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ αἰωνίου λόγου του ὀδηγεῖ τοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους σὲ μιὰ ἀπόλυτη στροφὴ πρὸς ἐνδοκόσμια καὶ ἄμεσα ἐνδιαφέροντα. Ὅταν ἡ **κάθετος διάσταση** πού συνδέει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεὸ ἀποκοπεῖ, τότε δὲν μένει παρὰ μόνο ἡ **ὀριζόντια διάσταση**.

Ἔτσι, παρατηρεῖται σήμερα μιὰ σχεδὸν ἀπόλυτη καὶ πλήρης ὀριζοντιοποίηση τῶν ἀνθρώπων. Τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων περιορίζονται καὶ ἐξαντλοῦνται σὲ στενὲς διαστάσεις τῶν πέντε αἰσθήσεων. Τὸ νόημα τῆς ζωῆς περιορίζεται ἀσφυκτικὰ σὲ μιὰ μόνο λέξη, στὴ λέξη «διασκέδαση». Ποτὲ ἴσως ἄλλοτε, στὴ χριστιανικὴ ἐποχὴ, δὲν εἶχε τόση ἐφαρμογὴ ὁ λόγος τοῦ προφήτη Ἡσαΐα πού ἀναφέρεται σὲ μιὰ παρόμοια κατάσταση στὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ 800 πρὸ Χριστοῦ: *«Αὐτοὶ ἐποίησαντο εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίαμα σφάζοντες μόσχους καὶ θύοντες πρόβατα, ὥστε φαγεῖν κρέατα καὶ πιεῖν οἶνον λέγοντες. φάγωμεν καὶ πῶμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν»* (Ἡσ. κβ' 13).

Εἶναι μάλιστα ἐντυπωσιακὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ νοοτροπία αὐτὴ χαρακτηρίζει ἀκόμη καὶ τοὺς διανοουμένους, τοὺς λεγομένους «ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ διανοητικὴ ἀπασχόληση, ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἀναζήτηση δὲν ἐγγίζει οὐσιαστικὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ δὲν πληρώνει τὴν ὑπαρξὴ του. Καὶ κἀτὶ ἀκόμη. Ἐφόσον ὁ Θεὸς πού πληρώνει οὐσιαστικὰ τὴν καρδιά καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου λείπει, τὸ κενὸ πού δημιουργεῖται δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀναπληρώσει μιὰ σκέτη διανόηση, τὸ νεκρὸ γράμμα...

γ) Ἡ ἐπιστροφὴ στὴ Μαντεία: Ἡ Μαντεία, στὴν ἀρχαιοελληνικὴ τοῦλάχιστον ἐποχὴ, εἶχε θρησκευτικὸ περιεχόμενο. Ἦταν θεσμὸς τῆς ἐπίσημης θρησκείας καὶ οἱ ἄνθρωποι πού κατέφευγαν στὰ Μαντεία εἶχαν τὴν αἴσθησις ὅτι καταφεύγουν στὸν Θεό. Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, ἐπίσημοι καὶ ἄπλοοι πολῖτες, κατέφευγαν στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν μὲ τὴν πίστη ὅτι οἱ χρησμοὶ προέρχονταν ἀπὸ τὸν θεὸ Ἀπόλλωνα.

Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ, ἡ ἔξαρση τῆς Μαντείας πού παρατηρεῖται εἶναι συνέπεια ἀπὸ τὸ ἀκριβῶς ἀντίθε-

το: ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἀθεΐα, ὅπως τὴν περιγράψαμε προηγουμένως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἡ καταφυγὴ τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων στὴ Μαντεία, τὴν Ἀστρολογία καὶ τὴ Μαγεία εἶναι μιὰ ἀνεπίγνωστη μαρτυρία καὶ ὁμολογία τῆς πίστεως ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ρυθμίζεται ἀπὸ κἀτι πού εἶναι ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ αὐτόν. Εἶναι δηλαδὴ μιὰ μαρτυρία πίστεως στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἀνάποδη. Τὸ δράμα ὅμως τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων εἶναι τοῦτο· ἀντὶ νὰ καταφεύγουν στὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸ Θεὸ γιὰ τὴ ρύθμιση καὶ εὐλογία τῆς ζωῆς τους, καταφεύγουν σὲ ὅ,τι δὲν εἶναι Θεός, παρὰ δαιμόνων φαντασία πού προκαλεῖ περισσότερὴ σύγχυση καὶ ταραχὴ στὴν ψυχὴ καὶ τὴ ζωὴ τους.

Ἐξάλλου, ἡ κοινωνικὴ καὶ ἱστορικὴ συγκυρία τῆς ἐποχῆς μας δημιουργεῖ καὶ στοὺς πιστοὺς ποικίλα ὅσα προβλήματα, τὰ κυριότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Ἡ ἀξιοπιστία τοῦ θείου λόγου: Οἱ πιστοί, πού ζοῦν στὴν ἐποχὴ μας, ὅπως καὶ οἱ πιστοὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν, δέχονται τὴν αὐθεντία καὶ τὸ αἰώνιο κύρος τοῦ ἀποκαλυμένου λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ προσπαθοῦν τὸ κατὰ δύναμιν νὰ ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τους σύμφωνα μὲ αὐτόν. Ὡστόσο, οἱ ἄνθρωποι μὲ τοὺς ὁποίους ἐπικοινωνοῦν ἢ καὶ συνεργάζονται στὸ κοινωνικὸ καὶ ἐπαγγελματικὸ περιβάλλον τους, ἔχουν πιά διαβρωθεῖ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἀθεΐα καὶ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο ζωῆς, πού περιγράψαμε προηγουμένως.

Ὅπως εἶναι, λοιπόν, φυσικὸ, οἱ πιστοὶ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτὴ. Ἡ πίστη τους στὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ δοκιμάζεται καθημερινά. Ποτὲ ἴσως ἄλλοτε τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον δὲν ἔθετε τόσα προβλήματα ἀξιοπιστίας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ στοὺς πιστοὺς, ὅσο σήμερα. Πολλὲς φορές, μάλιστα, οἱ πιστοὶ, προκαλοῦνται καὶ ὑποχρεώνονται νὰ δώσουν ἀπαντήσεις σὲ ἀναρίθμητα ἐρωτήματα πού τοὺς θέτουν διάφοροι, εἴτε ἰδιωτικὰ εἴτε ἀκόμη καὶ δημόσια, στὸ γραφεῖο, στὸ σχολεῖο, στοὺς χώρους ἐργασίας, σὲ κοινωνικὲς ἀναστροφές, σὲ συνεντεύξεις τῶν Μ.Μ.Ε. κ.λπ.

β) Ἡ ἀξία τῶν ὑλικῶν αγαθῶν: Οἱ πιστοὶ ἔχουν μάθει νὰ ἀξιολογοῦν τὰ ὑλικά ἀγαθὰ σύμφωνα μὲ τὶς προδιαγραφὰς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προοπτικὴ τῆς αἰωνιότητος. Οἱ σύγχρονοι, ὅμως, ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἔχουν ἀπολυτοποιήσει τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ τὶς ἀπολαύσεις τοῦ κόσμου τούτου, ὅπως

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 340 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 τεύχους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

Οἱ προεόρτιοι κανόνες καὶ οἱ μεγάλες ὥρες τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων γιὰ πρώτη φορὰ συναντῶνται στὸ Τυπικὸ τῆς Μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος (κώδ. Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 788 τοῦ IB' αἰῶνος), ὄχι ὅμως ἀκριβῶς ὅπως στὰ νεότερα τυπικά. Πλησιέστερα πρὸς τὴν σημερινὴ τάξη βρίσκεται τὸ Τυπικὸ τῆς Μονῆς τοῦ Σωτήρος Μεσσήνης τοῦ ἔτους 1131. Ἐνῶ δηλαδὴ στὸ Τυπικὸ τῆς Εὐεργέτιδος ἔχει προεόρτια τριῶδια κ.λπ. μόνο στὴν ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων, τὸ Τυπικὸ τῆς Μεσσήνης ἔχει καὶ τὰ τριῶδια κ.λπ. τῶν προεορτίων τῶν Θεοφανείων. Ἀλλὰ ἀλλοῦ βρίσκεται ἡ σημαντικότερη διαφορὰ.

Οἱ μεγάλες ὥρες τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων ἔχουν συντεθεῖ κατὰ μίμηση τῶν μεγάλων ὡρῶν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ἡμέρας ἀσθηρᾶς νηστείας καὶ μὴ λειτουργουμένης. Οἱ μεγάλες ὥρες τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων τελοῦνται τὶς παραμονὲς τῶν ἑορτῶν αὐτῶν, ποὺ εἶναι ἡμέρες νηστείας. Ἡ θεία λειτουργία τελεῖται τὸ βράδυ κατὰ μίμηση

τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, συνδυασμένη μὲ τὸν ἔσπερινό, ὅπως εἶδαμε. Ἄν ὅμως τύχει νὰ μὴ εἶναι νήστιμος ἡμέρα ἢ παραμονή, δηλαδὴ Σάββατο ἢ Κυριακή; Τότε κατὰ μὲν τὸ Τυπικὸ τῆς Εὐεργέτιδος οἱ μεγάλες ὥρες ἀργοῦσαν, δὲν ἐτελοῦντο δηλαδὴ καθόλου, τὰ δὲ δώδεκα ἰδιόμελα τῶν μεγάλων ὡρῶν κατενέμοντο στὰ στιχηρὰ καὶ στὰ ἀπόστιχα τοῦ ἔσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου τῆς παραμονῆς. Τὸ Τυπικὸ τῆς Μεσσήνης προτιμᾷ ἄλλη λύση, ποὺ ἐπεκράτησε τελικῶς, νὰ μεταφέρεται δηλαδὴ ἡ ψαλμωδία τῶν μεγάλων ὡρῶν στὴν πλησιέστερα Παρασκευῆ, νήστιμο ἡμέρα πρὸ τῶν Χριστουγέννων, μὴ νήστιμο δὲ πρὸ τῶν Φώτων. Ἴσως αὐτὴ ἡ λύση ἦταν ἡ καλλίτερη ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ πιὸ συντηρητικὴ. Δημιούργησε ὅμως, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ἀρκετὰ προβλήματα, ποὺ κυρίως ἀφοροῦν στὸ μέχρι ποιοῦ σημείου φθάνει ἡ ἐπίδραση τῆς Μεγάλης Παρασκευῆ. Ἄν δηλαδὴ θὰ εἶναι νήστιμος ἢ Παρασκευὴ πρὸ τῶν Φώτων καὶ ἂν θὰ τελεῖται λειτουργία κατὰ τὶς δύο αὐτὲς ἡμέρες.

εἶπαμε. Ἡ βιομηχανικὴ μάλιστα ἐκμετάλλευση τῆς στροφῆς αὐτῆς τοῦ κόσμου στὰ ὑλικά ἀγαθὰ, διὰ τῆς προβολῆς καὶ διαφήμισης ὀλοένα καὶ περισσοτέρων ἀναγκῶν, δημιουργεῖ γιὰ τοὺς πιστοὺς μιὰ ἀσφυκτικὴ ἀτμόσφαιρα εὐδαιμονισμοῦ καὶ νεοειδωλολατρίας.

Κάθε μέρα, ὁ σύγχρονος τρόπος ζωῆς θέτει προβλήματα συνειδήσεως στοὺς πιστοὺς. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι γονεῖς ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ ἐρωτήματα ποὺ τοὺς θέτουν καθημερινὰ τὰ παιδιά τους. Ὅσοι εἶναι διδάσκαλοι, καθηγηταί, ἱερεῖς, πνευματικοὶ καλοῦνται νὰ δώσουν ἀπαντήσεις σὲ ἕνα σωρὸ ἐρωτήματα καὶ νέα διλήμματα.

γ) Ἡ **κοσμικὴ ἐξουσία**: Οἱ πιστοὶ τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ πρόβλημα τῆς θεοποιημένης κοσμικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἀποστολικὴ διδασχὴ στὸ θέμα αὐτὸ ἦταν σαφής: «*Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχοῦσαις ὑποτασσέσθω. οὐ γάρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ. αἱ δὲ ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν*» (Ρωμ. ιγ' 1). Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως, οἱ πρώτοι ἐκεῖνοι χριστιανοὶ δὲν μποροῦσαν νὰ δεχθοῦν τὴν **θεοποίηση τῆς ἐξουσίας** στὸ πρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης. Στὸ ζήτη-

μα αὐτὸ φάνηκαν ἀνυποχώρητοι. Καὶ τὴ στάση τους αὐτὴ τὴν πλήρωσαν μὲ ποταμοὺς αἱμάτων...

Οἱ χριστιανοὶ στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ἀντιμετωπίζουν ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ τὴν ἀπολυτοποίηση τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας. Παρὰ τὰ δημοκρατικὰ καθεστῶτα ποὺ ἐπικρατοῦν πιά σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν τούτοις ἡ κοσμικὴ, πολιτικὴ, νομοθετικὴ καὶ πολιτειακὴ ἐξουσία ἀρχίζει νὰ πηγάζει ἀπὸ ἄγνωστα ἢ ἀκαθόριστα κέντρα, περιφερειακὰ ἢ καὶ παγκόσμια, καὶ νὰ ἀσκεῖται μὲ κριτήρια καθαρῶς ἐκκοσμικευμένα. Ἡ πρόκληση εἶναι μεγάλη γιὰ τοὺς πιστοὺς. Τὰ σχετικὰ προβλήματα ποὺ καλοῦνται νὰ ἀντιμετωπίσουν τεράστια.

Ἐν ὅψει ὅλων αὐτῶν τῶν προβλημάτων, ὁ ἐξαγγελόμενος λόγος τοῦ Θεοῦ στὴν ἐποχὴ μας πρέπει νὰ εἶναι κατεξοχὴν ὀδηγητικός, τόσο γιὰ τοὺς πιστοὺς ὅσο καὶ γιὰ ὅλους τοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ σήμερα πρέπει νὰ προσεγγίζει τὰ οὐσιαστικὰ καὶ μεγάλα αὐτὰ προβλήματα καὶ διλήμματα, νὰ βγάζει ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα, νὰ ἀνοίγει δρόμους, νὰ δίνει προοπτικὲς, νὰ προσφέρει μηνύματα ζωῆς.

(Συνεχίζεται)

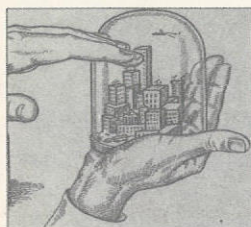
Μὲ τὸ διπλὸ αὐτὸ θέμα ἀσχοληθήκαμε παλαιότερα. Γιὰ τὸ πρῶτο ὑπάρχει σχετικὴ γνώμη τοῦ ἁγίου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ στὸ Μηναιὸ στίς 6 Ἰανουαρίου: Δὲν νηστεύουμε κατὰ τὴν Παρασκευή, ἐπειδὴ ἀνήκει στὸ ἑορταστικὸ δωδεκαήμερο, κατὰ τὴν παραμονὴ δὲ γίνεται κατάλυση οἴνου καὶ ἐλαίου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι Σάββατο ἢ Κυριακή. Γιατί ὅμως δὲν τελεῖται ἡ θεία λειτουργία, ἐνῶ οἱ δύο αὐτὲς ἡμέρες δὲν περιλαμβάνονται στὸν ἀριθμὸ τῶν μὴ λειτουργησίων ἡμερῶν τοῦ ἔτους (Μεγάλῃ Παρασκευῇ, Τετάρτῃ καὶ Παρασκευῇ τῆς Τυροφάγου); Γιὰ νὰ γίνεται μὲ μεγαλυτέρα ἄνεση ἢ ἀκολουθία τῶν μεγάλων ὥρῶν ἢ γιὰ νὰ μένει, τρόπον τινά, ὡς θέμα μόνον τῶν ἡμερῶν αὐτῶν τὸ θέμα τῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς ἢ γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνεται ἡ ἀκολουθία τῆς ἡμέρας; Καὶ τὰ τρία αὐτὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ἀσθενέστερα. Καὶ γιὰ μὲν τὴν Παρασκευὴ πρὸ τῶν Φώτων δὲν ὑπάρχει πρακτικὸ πρόβλημα, ποῦ νὰ προκύπτει ἀπὸ τὴν μὴ τέλεση κατ' αὐτὴν τῆς θείας λειτουργίας. Γιὰ τὴν Παρασκευὴ ὅμως πρὸ τῶν Χριστουγέννων ὑπάρχει, ἰδιαίτερα μάλιστα ἔντονο στίς ἐνορίες λόγω τῆς προσελεύσεως στὴ θεία κοινωνία, ἰδίως τῶν παιδιῶν τῶν σχολείων, καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας σὲ πανηγυρίζοντες ἀλλὰ καὶ μὴ πανηγυρίζοντες ναοὺς. Εἶναι ἄραγε τόσο ἰσχυρὸς λόγος, ὥστε ἡ μίμηση τῆς Μεγάλῃ Παρασκευῆς νὰ φθάσει μέχρι καὶ στὴν μὴ τέλεση τῆς θείας λειτουργίας; Οἱ παλαιῆς πάντως διατάξεις ἀφήνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι, λέγοντας «λειτουργία οὐ τελεῖται» ἐννοοῦν ὄχι τὴν λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλὰ τὴν συνδεδεμένη μὲ τὸν ἑσπερινὸ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ποῦ πράγματι, ὅπως εἶδαμε, δὲν τελεῖται, ἐπειδὴ στίς περιπτώσεις αὐτὲς ἢ πρὸ τῶν Χριστουγέννων ἢ ἢ πρὸ τῶν Θεοφανείων Παρασκευὴ δὲν εἶναι ἡ παραμονὴ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ προπαραμονὴ ἢ ἡ πρὸ αὐτῆς ἡμέρα. Κατὰ τὰ σήμερα ἰσχύοντα δὲν τελεῖται θεία λειτουργία, οὔτε τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

2. Τὰ προβλήματα ποῦ συνδέονται μὲ τὴν ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ δὲν εἶναι τόσο πολὺπλοκα, ὅπως τῶν προεορτιῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων. Ἐνα μέρος ἀπὸ αὐτὰ καὶ πάλι ἀφορᾷ καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν ἡ παραμονὴ τῶν Θεοφανείων εἶναι ἡμέρα νηστείας ἢ ὄχι. Ἐτσι τίθεται τὸ ζήτημα στίς ἀρχαῖες πηγὲς καὶ ὄχι στὸ ἂν τὰ Φῶτα (ὅπως καὶ

τὰ Χριστούγεννα στὴν προηγουμένη περίπτωση) συμπύπτουν μὲ Κυριακὴ ἢ Δευτέρα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ἐντοπίζοντας τὸ τελετουργικὸ πρόβλημα στὸ ἂν ἡ παραμονὴ εἶναι νηστιμος ἢ μὴ νηστιμος ἡμέρα, προσανατολιζόμεστε ἀμέσως στὴν αἰτία τοῦ ζητήματος καὶ στὴν λύση του.

Ἄν λοιπὸν ἡ παραμονὴ εἶναι νηστιμος ἡμέρα (ἐπομένως τὰ Θεοφάνεια δὲν συμπύπτουν σὲ Κυριακὴ ἢ Δευτέρα) ἡ ἀκολουθία διεξάγεται κανονικὰ καὶ τὴν παραμονὴ γίνονται οἱ μεγάλες ὥρες καὶ ὁ ἑσπερινὸς μὲ τὴν λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ὁ μέγας ἁγιασμός τότε γίνεται, κατὰ τὴν σαφειστάτη τυπικὴ διάταξη, ἀμέσως «μετὰ τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχήν». Ἐτσι γράφει τὸ ἐν χρήσει Μηναιὸ καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἁγιασμοῦ συμπληρώνει: «Εἰσερχόμενοι δὲ ἐν τῷ ναῷ ψάλλομεν τὸ παρὸν ἰδιόμελον εἰς ἧχον πλ. β' "Ἀνυμνήσωμεν οἱ πιστοί"... Εἶτα ὁ ψαλμὸς "Εὐλογῆσω τὸν Κύριον" καὶ δίδεται τὸ κατακλαστικὸν καὶ γίνεται τελεία ἀπόλυσις». Ἐξ ἴσου σαφεῖς εἶναι καὶ οἱ διατάξεις τῶν ἀρχαίων Τυπικῶν: «Εἰς δὲ τὴν ἀπόλυσιν οὐκ ἀπολύει ὁ διάκονος τὸν λαόν, τουτέστιν οὐ λέγει τὸ "Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν", ἀλλὰ "Σοφία" καὶ εἰσερχεται ὁ πατριάρχης ... καὶ ... λέγει ὁ πατριάρχης τὴν τῶν ὑδάτων εὐχήν» (Τυπικὸ Ἁγίας Σοφίας). «Ὅταν δὲ τεθῶσι τὰ ἅγια ἐν τῷ διακονικῷ, ὑποστρέψας ὁ διάκονος λέγει "Ὁρθοὶ μεταλαμβάνοντες". Τοῦ οὖν ἱερέως ἐκφωνήσαντος "Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμός ἡμῶν" καὶ τοῦ λαοῦ ἐπειπόντος τὸ "Ἀμήν", ἄρχονται οἱ ψάλται τροπαρίου, ἧχος πλ. δ' "Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων..." (τελεῖται ὁ μέγας ἁγιασμός καὶ ἡ θ. λειτουργία συνεχίζεται.) Ὁ διάκονος "Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν". Ὁ ἱερεὺς τὴν ὀπισθάμβωνον...» (Τυπικὸ Σωτῆρος Μεσσήνης). «Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν ἱερέα τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχήν, μήτε τῆς εὐλογίας διδομένης, μήτε τοῦ συνήθους ψαλμοῦ τοῦ "Εὐλογῆσω τὸν Κύριον" λεγομένου, ἐξερχόμεθα πάντες ἐν τῷ λουτρῷ, ψάλλοντες τὸ παρὸν τροπάριον "Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων" (ἔπεται ἡ τέλεση τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ συνεχίζεται.) Πάντων ἁγιαζομένων καὶ μεταλαμβάνόντων ἐκ τῆς τοῦ ἁγιάσματος μεταλήψεως καὶ ραντίσεως... εἰσερχόμεθα ἐν τῷ ναῷ... εὐθὺς δίδεται ἡ εὐλογία, λεγόντων ἡμῶν καὶ τὸν λγ' ψαλμόν, τὸ "Εὐλογῆσω τὸν Κύριον"» (Τυπικὸν Εὐεργέτιδος).

(Συνεχίζεται)

Ἡ ποιμαντικὴ τῆς ἐλπίδας

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Σχέδιο πόλεως

Ὅταν λέμε, ὅτι στὶς ἀνοχύρωτες πόλεις μας θὰ ἔπρεπε νὰ ὑψώσουμε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ τὴν ἀντικρούζουν οἱ πολῖτες τοῦ κόσμου καὶ νὰ εὐλογεῖ τὶς εἰσόδους τους καὶ ἐξόδους τους, εἶναι σὰν ὁ τόπος νὰ ἀνοίγεται καὶ νὰ ἀποκτᾶ τὶς πραγματικὲς του διαστάσεις, τὸ «πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσίουσ γ' 18). Ἔτσι ὁ πολυδιάστατος κόσμος ποὺ ποιμαίνουμε ἀνοίγεται στὶς διαστάσεις τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποῖος καταφάσκει τὴν Κτίση, ὅπου καὶ ἀντανακλάται ὡς Κύριος τῆς Οἰκουμένης. Μία πνευματικὴ γεωγραφία χαράσσεται καὶ σχεδιάζεται...

Μπαίνει, λοιπόν, σ' ἓνα σχέδιο... πόλεως μία σειρά ἄρθρων, ποὺ μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς ποιμαντικῆς τῶν πόλεων καὶ τῶν πέριξ τους γράφτηκαν τὴν τελευταία τριετία στὸν «Ἐφημέριο» (1995-1997). Ὅπωςδήποτε τὰ ἄρθρα αὐτὰ δὲν ἦταν καὶ τὰ μόνα μὲ αὐτὴ τὴ θεματικὴ. Ἀπὸ τὸν πρῶτο καιρὸ τῆς συνεργασίας καταστήσαμε ἐνήμερους τοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ γιὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα ποὺ εἶχαν νὰ κάνουν μὲ αὐτὴ τὴν ιδιότυπη ἀνθρωπο-γεωγραφία, ποὺ προσκαλεῖ σ' ἓναν θεραπευτικὸ τουρισμὸ.

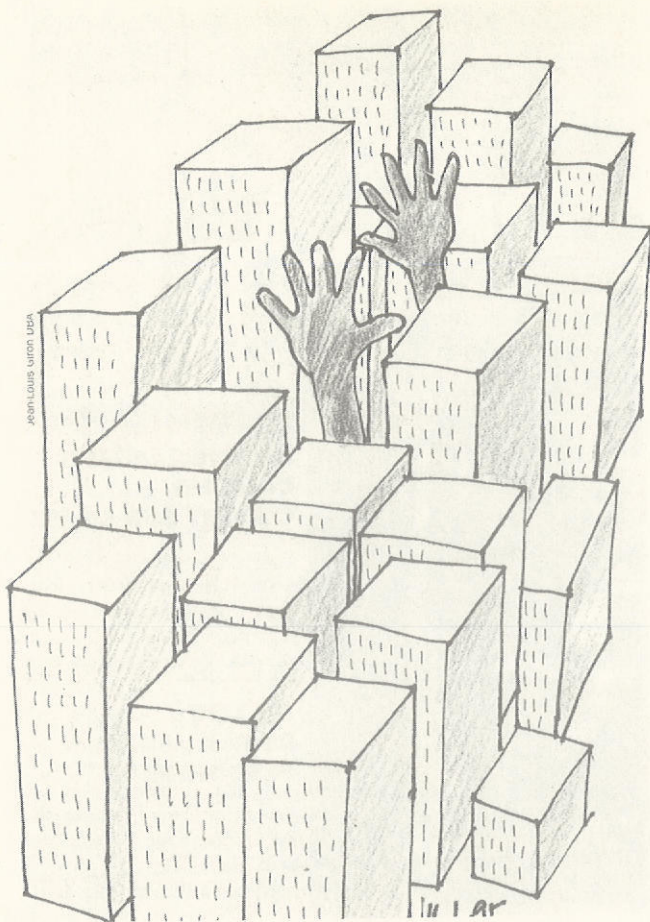
Κι ἂν τὰ θεμέλιά μας εἶναι στὰ βουνὰ καὶ μέριμνά μας εἶναι νὰ ἀναβαθμίσουμε αὐτοὺς τοὺς ὄρεινους ὄγκους τῆς Ἀθήνας ἢ ἄλλων πόλεων ποὺ γειτνιάζουν, φροντίδα μας εἶναι νὰ κρατήσουμε ἀνθρώπους καὶ τόπους ζωντανούς καὶ νὰ μὴν σώζονται τελευταία στιγμή ὡς διὰ πυρός. Θὰ πρέπει νὰ διασώσουμε στὴ μνήμη μας τὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ αὐτῶν τῶν τόπων καὶ προσώπων καὶ ὄχι μόνο ὅ,τι περισσεύει καὶ ἐξέχει στὴν ἐπιφάνεια. Οἱ ἐπιφάνειες ἢ οἱ ἐξοχές ἄς εἶναι τὰ σημάδια, οἱ κορυφές, ποὺ θὰ μᾶς ἐμπνέουν γιὰ καταβάσεις στὰ ἔγκατα· ἐκεῖ διαδοχικὰ ἔχουν γραφεῖ στὶς ποικίλες διαστρωματώσεις ἱστορίες καὶ μνήμες. Τὸ ἔδαφος καὶ τὸ ὑπέδαφος χρησιμεύει σὰν ὑπόστρωμα γιὰ νὰ

γραφεῖ καὶ νὰ ξαναγραφεῖ ἡ ἱστορία καὶ οἱ ἐποχές τῆς στὸν συγκεκριμένο τόπο σὰν σὲ παλιμψηστο κώδικα.

Οἱ ἐπιφάνειες χρησιμεύουν ἀπλῶς σὰν πύλες τῆς μνήμης, ποὺ τὶς «διαβαίνει ἢ σκέψη μας γιὰ νὰ κινήσει ἓνα ὁδοιπορικὸ στὸ ἀνεξάντλητο χθές». Ἐνα ὅμως «παρὼν» στὸ χθές, ἀνοίγει τὶς προοπτικὲς μας γιὰ τὸ μέλλον. Ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε, στὸν τόπο μας, στὴ μικρὴ ἢ στὴ μεγάλη μας πόλη, «τὸ χθές συναντᾶ τὸ αὔριο σήμερα». Μὲ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ γνωρίζουμε ὅτι βρισκόμαστε ἢ πορευόμαστε ἐπὶ γῆς ἄλλοτρίως. Αὐτὸ δὲν μᾶς ξενίζει. Βαβυλώνες καὶ Ἱερουσαλήμ εἶναι ποιοτικὲς κατηγορίες. Ἐδῶ διατριβούμε, ἀλλὰ πολιτευόμαστε ἐν οὐρανῷ, πλὴν ὅμως ὑπηρετοῦμε ἐπὶ γῆς καὶ διακονοῦμε ἓναν ἐσωτερικὰ διασπασμένο κόσμο. Κρατοῦμε στὰ χέρια μας πάντα ἀκριβὸ τεκμήριο σὰν φυλαχτὸ τὴν ἐπιστολὴ ποὺ εἶχε ὡς πρῶτο ἀποδέκτη τῆς τὸν Διόγνητο, ὁ ὁποῖος θὰ τὴ διάβασε μὲ ἐξαιρετικὴ ἀνακούφιση γιὰ τὸ ἀπαντοῦσε στὰ ποικίλα ἐρωτήματά του. Ἐρωτήματα, ποὺ καὶ σήμερα μᾶς ἀπασχολοῦν ὅταν σχεδιάζουμε τὸ πῶς θὰ ποιμάνουμε ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι μαζεμένοι στὶς πόλεις καὶ συνθλίβονται κάτω ἀπὸ τόσα προβλήματα καὶ ποὺ νὰ θελήσουν ἀκόμα νὰ ξεφύγουν, ἢ πόλη θὰ τοὺς ἀκολουθεῖ.

Ἐνδον πόλεις

Ἡ Ποιμαντικὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτύσσεται ἐρήμην τῶν πόλεων καὶ νὰ ἐξωθεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ γίνουν πολῖτες τῆς ἐρήμου. Δὲν μπορεῖ νὰ ὀργανώνει ἀποστολὲς ἐξόδου ἀπελπισμένων ἐγκλειστων πολιτῶν ποὺ κινοῦν μὲ ἀπελπίσῃ τὸ ἓνα ἢ καὶ τὰ δύο χέρια ὑπερψωμένα σὲ ἐκκλήση βοήθειας, ὅπως χαρακτηριστικὰ βλέπουμε στὸ σκίτσο καὶ στὸ μετᾶλλιο ποὺ δημοσιεύουμε. Τὸ σκίτσο ἀπὸ μόνου τοῦ ἐκφράζει αὐτὴ τὴν ἀπελπίσῃ. Τὰ χέρια ἔχουν, βλέπετε, τὴ

Βοήθεια!

δικιά τους γλώσσα για να εκφράσουν τὰ συναίσθηματά του ανθρώπου. Ὁ Διον. Σολωμὸς μᾶς διασώζει μιὰ καρτερία ἐν ἀπελπισίᾳ, ὅπου τὸ «ἓνα ἐκτύπηε τ' ἄλλο χέρι». Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεση, τὴν ἀποτυπωμένη σὲ μέταλλο τοῦ βέλγου Roger Duterme, ὑπάρχει ἓνα πρόσωπο μ' ἓνα χέρι πὸ ὑψώνεται καὶ ἀναφωνεῖ ὅπως εἶναι ἀναγεγραμμένο στὸ κάτω μέρος: ἀρκετὰ (C' EST ASSEZ). Μᾶς θυμίζει τὸν καβαφικὸ στίχο «μεγάλα κ' ὑψηλὰ τριγύρω μου ἔκτισαν τείχη».

Σ' αὐτὴ τὴν ἐρημία τῶν πόλεων καὶ στὴν ἔκκληση γιὰ ἔξοδο καὶ φυγὴ ἡ Ποιμαντικὴ πρέπει νὰ οἰκοδομήσει «ἐνδον πόλεις», μὲ ἐσωτερικὴ συνοχὴ καὶ κοινωνικοὺς ἰστούς, πὸ νὰ καταργοῦν ἀπὸ μέσα τὸ σχῆμα πὸ τείνει νὰ ἐπικρατήσῃ σήμερα καὶ νὰ δημιουργήσῃ διεξόδους καὶ διαφυγῆς ἐσωτερικῆς. Μόνον ἔτσι μπορεῖ νὰ ἀπευθυνθεῖ στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο πὸ κατοικεῖ αὐθαίρετες πόλεις καὶ νὰ τοῦ πεῖ ὅτι μπορεῖ γιὰ τὰ ἄλλοῦ νὰ ἐλπίζει κι ὅτι καὶ πλοῖο ἔχει (καλοτάξιδο σκαρί, τὴν Ἐκκλησία) καὶ ὁδὸ (τὸν ἴδιο τὸ Χριστό, πὸ εἶναι ἡ Ὁδός), ἀρκεῖ νὰ φροντίζει νὰ μὴ ρημάζει τὴ ζωὴ του ἐδῶ, στὴν

Ἄρκετὰ

κόχη τούτη τὴν μικρὴ, γιατί τότε τὴ χάλασε σ' ὅλην τὴν γῆ.

Ἔχουμε πεῖ ὅτι στὴν Ποιμαντικὴ δὲν ὑπάρχουν ἀδιέξοδα, ὑπάρχουν διέξοδοι, ἀρκεῖ νὰ βρεθοῦν κατάλληλοι ὀδηγοὶ πὸ θὰ μᾶς ὀδηγήσουν ἔξω ἀπὸ τὴ μεγάλη νύχτα καὶ θὰ μᾶς περπατήσουν σὲ χώρους θεραπευτικὸς πνευματικῆς γεωγραφίας, σὲ πόλεις καὶ στὰ πέριξ τους, στὴν ὑπαιθρο καὶ στὴν ἐσώτερη χώρα. Στὴν Ποιμαντικὴ δὲν ὑπάρχει οὐ-τοπία (οὔτε καὶ ἐκ-τοπία), ὅλα εἶναι ἐν-τοπία. Καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς εἴμαστε ἐπὶ τὰ αὐτά.

Ἄστρον λαμπρὸν μᾶς ὀδηγεῖ... ΚΑΛΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ!

Ἄρχμ. Χριστοφόρου Γ. Σταυροπούλου
Η ΘΥΡΑ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ – Τερά Ἐξομολόγησις
 Σειρά «Θεωρία καὶ Πράξη», ἀριθμ. 15,
 Ἀθήνα 1996, σχῆμα 11X17,5 ἐκατ., σσ. 208.

Χωρισμένο σὲ τέσσερις ἐνότητες (Ἡθεῖα πρόσκλησις – Ἀμαρτία καὶ σωτηρία – Μετάνοια καὶ ἐξομολόγησις – Ὁ πνευματικὸς πατέρας καὶ ὁ ἐξομολογούμενος) τὸ ἔργο ἀναπτύσσει διεξοδικά τὸ μέγα θέμα τῆς μετάνοιας καὶ ἐξομολόγησεως. Ὁ ἔμπειρος ὡς ἐξομολόγος, ἀλλὰ καὶ ὡς συγγραφέας ἀνάλογων βιβλίων, π. Χριστοφόρος, παρέχει ἓναν ἀριστο ὀδηγὸ σὲ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ διαβοῦν τὴ «θύρα τῆς Χάριτος», γιατί ὄχι καὶ ἓνα χρήσιμο ἐγχειρίδιο στοὺς λειτουργοὺς τοῦ Μυστηρίου τῆς ἱεράς ἐξομολόγησεως.

Ἡ θεώρησις τῆς πανανθρωπίνης Ἱστορίας, ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν Χριστουγέννων*

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. Εὐθυμίου Ἐλ. Ἐλευθεριάδου
Δρος Θεολογίας, Φιλολόγου, Ὑμνογράφου τῆς Σιωνίτιδος

Καί, ἀσυνεννοήτως οἱ λαοί, μεταξύ των, συνέπεσαν: Ἐπειὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ ἀνέλθῃ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ἴδῃ Αὐτόν, καὶ οἰκειοποιηθῇ Αὐτόν, ἄλλη λύσις, εἰς τὴν τραγικῶς ἀπελπιστικὴν ἠθικοπνευματικὴν κατάστασιν, εἰς ἣν περιήλθε, δὲν ὑπάρχει, εἰμή, νὰ καταβῇ ὁ Ὑψιστος Θεός, πρὸς τὴν ἠθικοπνευματικὴν πτωχείαν καὶ ἀσθένειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, ἵνα καταστῇ οὕτω δυνατόν, νὰ συναναστραφῇ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτούς, ἵνα ἀποκαλύψῃ ἑαυτόν, ἦτοι τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐνηνθρωπισμένον!

«Διὰ τοῦτο», παρατηρεῖ ὁ ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἰάμβλιχος († 333), ὁ νεοπλατωνικός, «οἱ λαοὶ τῶν τελευταίων, πρὸ Χριστοῦ, χρόνων, παρουσιάζουν μίαν παγκόσμιον θεανθρωπικὴν προσδοκίαν», «... ὅτι, ἐπὶ θεραπεία καὶ εὐεργεσία ἤκει, καὶ διὰ τοῦτο ἀνθρωπόμορφος, ἵνα μὴ, ξενιζόμενοι πρὸς τὸ ὑπερέχον, ταράσσονται καὶ τὴν παρ' αὐτῷ μάθησιν ἀποφεύγωσιν»²⁷.

Εἶναι πανθομολογούμενον, ὅτι πάντες οἱ λαοὶ καὶ οὐ μόνον οἱ, «ὧν ἡ υἰοθεσία... καὶ αἱ διαθήκαι καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι»²⁸, Ἰσραηλίται, ἀγωνιωδῶς προσεδόκουν καὶ προσέμενον Θεοῦ συγκατάβασιν (!), ἥτις θὰ ἦτο ἔνσαρκος Θεός, Θεὸς ὑπὸ μορφῇ ἀνθρώπου, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, Θεὸς ἀνθρώπου. Τοιαύτη μόνον πρωτοφανὴς μυστηριώδης προσωπικότης, θὰ καθίστα πραγματικότητα τὴν παγκόσμιον προσδοκίαν, ἐλπίδα καὶ ἀναμονὴν τῆς συγκατάβασεως καὶ συναναστροφῆς τοῦ Θεοῦ, ἐν μέσῳ τῶν ἀπηλπισμένων, περὶ τὴν ψυχοπνευματικὴν ἴασιν καὶ διόρθωσίν των²⁹, ἀνθρώπων³⁰.

VIII. Τὰ Χριστούγεννα εἰσάγουν ἡμᾶς εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἐν τῷ νέῳ Ἀδάμ, Χριστῷ, ἀνακράσεως καὶ θεώσεως.

IX. Τὴν μυστικὴν θεωρίαν τῆς ἐν τῷ νέῳ Ἀδάμ Χριστῷ ἀνακράσεως καὶ ἀνακεφαλαίωσεως καὶ ἀποκαταστάσεως, πρὸ τοῦ Κατηχητοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, Ἀγ. Κυρίλλου, ἐκαλλιέργουν

καὶ Ἰουστίνος († 166), ὁ ἐν Μάρτυσι Φιλόσοφος³⁴, καὶ ὁ Ἱερομάρτυς τῆς Λυώνος Ἐπίσκοπος Εἰρηναῖος († 202)³⁵, καὶ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας († 373). «Καὶ γὰρ ἀληθῶς εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαίωσασθαι τὰ πάντα ἐν Χριστῷ»³⁶.

«Ἀνάκλησιν» τὴν ὀνομάζει ὁ Μ. Βασίλειος († 379). «Ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, περὶ τὸν ἄνθρωπον, οἰκονομία ἀνάκλησις ἐστὶν ἀπὸ ἐκπτώσεως καὶ ἐπάνοδος εἰς οἰκείωσιν Θεοῦ, ἀπὸ τῆς, διὰ τὴν παρακοήν, γενομένης ἀλλοτριώσεως»³⁷, «Ἀνανέωσιν»³⁸, «ἐάν τε τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ παντὸς κόσμου τοῦ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας παλαιωθέντος διεξίης καὶ τὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπαγγέλλης μυστήρια καὶ οὕτω καινὸν καὶ πρόσφατον ἄδειξ τὸ ἄσμμα»³⁹. Καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος († 389)⁴⁰. Καθὼς, δηλονότι, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πρώτου Ἀδάμ, τὸ ἀνθρώπινον γένος κατεδικάσθη, κληρονομικῶς, εἰς τὸν θάνατον καί, μετὰ συμπίσεως τῆς Κτίσεως, εἰς τὴν φθοράν, οὕτω καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ δευτέρου, τοῦ νέου Ἀδάμ, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος, ἐκ τῆς νέας Εὐας, τῆς Παρθένου Μαρίας, Θεοῦ Λόγου, Μεσσίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, λαμβάνει, ὡς χάριν καὶ κληρονομίαν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν.

X. Ἀναπλάττεται, δηλονότι, ὁ ἄνθρωπος, ἀνακιρνᾶται, ἀνακεφαλαιοῦται καὶ ἀποκαθίσταται εἰς τὴν ἀρχέγονον, τὴν πρωτόπλαστον προπρωτικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἄρχονται λαμπρύνουσαι ψυχικοὶ χαρακτῆρες θεοειδεῖς τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ»⁴¹. Ὁ τέως ἀπόκληρος Θεοῦ, διὰ τῆς, ἐν Χριστῷ, δοθείσης Θείας Χάριτος, ἀποκαθίσταται εἰς τὴν υἰοθεσίαν, στομοῦται εἰς τὴν ἀτρεψίαν καὶ προοδεύει, Θεούμενος, διὰ τῆς Θείας Χάριτος. Ἴνα ὁ ἀνακαινιστὴς τοῦ σύμπαντος, Θεὸς Λόγος σεσαρκωμένος Λυτρωτῆς, Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξασφαλίσῃ ἀσφαλῆ, βεβαίαν καὶ πραγματικὴν ἀνακεφαλαίωσιν, ἀνάκρασιν, ἀνάπλασιν καὶ ἀποκατάστασιν, ἐν τῷ πεπτωκότι γένει τῶν ἀνθρώπων, πανσόφως καὶ παναγάθως διήλθε δι' ὄλων τῶν σταδίων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἀνέλαβεν τὴν ἣν προσέλαβεν, ἐκ τῆς πανάγνου

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 343 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 τεύχους.

Παρθένου Μαρίας, ἀνθρωπίνην φύσιν, καθ' ἅ-
 πάσας τὰς ἡλικίας τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρω-
 πίνου βίου. Ἀπέδειξεν ἑαυτὸν τέλειον, κατὰ
 πάντα, ἄνθρωπον, παρεκτός τοῦ προπατορικοῦ
 ἁμαρτήματος, ὡς συλληφθεὶς, ἄνευ ἐπιθυμίας
 σαρκικῆς ἀνδρός, καὶ ἐκ μόνης τῆς Παρθένου,
 τὸν τε νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν καὶ
 τὸ σῶμα, ἀφθόρου, κόρης Μητρός, καὶ παρε-
 κτός ἰδίας προσωπικῆς λόγῳ, ἔργῳ ἢ διανοίᾳ ἁ-
 μαρτίας. Οὕτω δὲ ἐξαγιαρίζει εἰς τὸ διηγεκές, μέ-
 νων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Του, τὸν πιστὸν ἄνθρωπον,
 καθ' ὅλας τὰς φάσεις τοῦ βίου τούτου, ἐπὶ τῆς
 γῆς. Συνάπτει δὲ τοῦτον πρὸς τὸν Θεόν, καθι-
 στῶν τοῦτον «οἰκεῖον τοῦ Θεοῦ»⁴², «συγκληρο-
 νόμον Χριστοῦ»⁴³ καὶ «συμπολίτην τῶν ἁγίων»⁴⁴.

XI. Διαρκῶς ἐργαζόμενος, ὁ σεσαρκωμένος
 καὶ ἐνηνθρωπισμένος Θεὸς Λόγος Χριστός, κα-
 θῶς καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ⁴⁵, ἐποπτεύει αὐτοπρο-
 σώπως τοῦ ἀνακεφαλαιωτικοῦ αὐτοῦ ἔργου, ὁ
 Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ὡς ὁ ὑπέριστατος «Μεσίτης
 Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων»⁴⁶, «ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ
 καθήμενος»⁴⁷. Καθιστᾷ δὲ ἱκανοὺς τοὺς εἰλικρι-
 νῶς πιστεύοντας εἰς Αὐτὸν καὶ ποθοῦντας καὶ
 ἀγωνιζομένους «ζῆν ἐν Χριστῷ»⁴⁸ καὶ νὰ ὑποδέ-
 χωνται βαθμηδόν, ἐν ἑαυτοῖς, τὸν Θεόν. Ὁ
 Θεὸς δὲ «κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χρι-
 στοῦ»⁴⁹, ἐρχόμενος⁵⁰ «ἐνοικεῖ»⁵¹ μυστικῶς, ἐν αὐ-
 τοῖς⁵².

XII. Ὁ Ἅγιος Κύριλλος, Καθηγητὴς καὶ Ἐ-
 πίσκοπος Ἱεροσολύμων († 386) λέγει, ὅτι: Ἐ-
 σαρκώθη ὁ Θεὸς Λόγος, ἐκ τῆς Παρθένου Μα-
 ρίας, ἵνα «Χριστοφόροι γενώμεθα, τοῦ Σώματος
 αὐτοῦ καὶ τοῦ Αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδιδο-
 μένου μέλη»⁵³. «Ἴνα τρέφῃ ἡμᾶς τῷ ἑαυτοῦ σώ-
 ματι καὶ αἵματι, διὰ τῆς ἡν ἴδρυσεν Θ. Εὐχαρι-
 στίας»⁵⁴. Γονυπετεῖς, λοιπόν, κατὰ τὴν Θεῖαν
 Λειτουργίαν τῶν Χριστουγέννων, καὶ λαμβάνον-
 τες, διὰ τῆς Ἁγ. Κοινωνίας, εἰς τὴν Φάτιν τῆς
 καρδίας μας, τὸ Θεῖον Βρέφος, θὰ αισθανθῶ-
 μεν νὰ δονῇ τὴν ὑπαρξίν μας τῆς Ἐκκλησίας τὸ
 μήνυμα: «Λύτρωσιν ἀπέστειλεν Κύριος τῷ λαῷ
 Αὐτοῦ»⁵⁵, καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου ἢ διακηρύξις:
 «Ἴδου εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ὅτι
 ἐτέχθη ὑμῖν Σωτὴρ, ὃς ἐστὶ Χριστὸς Κύριος»⁵⁶.

(Τέλος)

27. Ἰαμβλίχου, Περί Πυθαγορείων βίου 19,93. Ἐκδ. Lu-
 dov. Teubner-Leipzig B. — G. Teubner 1937 σ. 54. Πρβλ.
 καὶ Ἰω. Χρυσόστομος: «Ἐπειδὴ αὐτὴ (ἡ ἀνθρωπότης) οὐκ
 ἠδύνατο ἀναβῆναι ἄνω, αὐτὸς κατέβη κάτω» (PG 52,405):

«Διὰ τοῦτο κατέβη, διὰ τοῦτο σάρκα ἀνέλαβεν, ἵνα κατὰ
 αὐτὴ διαλεχθῶ» (PG 52,452).

28. Ἐξῆδ. 9,4.

29. Βαρούχ. 3,38. Κυρούλλου Ἱεροσ. Κατήχ. 13,2. 10,13.
 10,5. 10,31, 12,7 ἔξ.

30. Παράβαλε: Πλάτωνος 2 Ἄλκιβ. 150D-151B. Ἁγίου
 Νεκταρίου (Κεφαλαῖ), Χριστολογία, Ἀθήναι 1900, σ. 11 ἔξ.
 N. S. Oderblom die Hellandeser. Wartung der Antike und
 der Helland des Evangelismus, ἐν: Deutsch Evangelisch, 1914,
 σ. 449-479.

31. Ἰγν. 11,14.

32. Γεν. 3,8.

33. Κατήχ. 13, 18-19.

34. Παρ. Εἰρηναίῳ Adv. Haer., IV. 6,2.

35. Adv. Haer. III, 18,1 καὶ 11,22,4 III 18,6 III 20,2 III
 18,7.

36. Ἐξηγ. εἰς Ψαλμ. ΠΔ' στίχ. 2 PG 27,333.

37. PG 32, 68-217 καὶ Περί τοῦ Ἁγ. Πνεύμ. κεφ. ΙΕ' καὶ
 ΛΒ. PG 32,83 καὶ 32,100.

38. Ἐν Ὁμιλ. εἰς Ψαλμ. ΛΒ' 2 PG 30,325 ἔξ.

39. Ὁμιλ. εἰς Ψαλμ. ΛΒ' 2 PG 30,325 ἔξ.

40. Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς... PG 35, 432-
 433.

41. Γεν. 1,26.

42. Ἐφεσ. 2,19.

43. Ρωμ. 8,17.

44. Ἐφεσ. 8,17.

45. Ἰω. 5,17.

46. Α' Τιμ. 2,5.

47. Κολ. 2,5.

48. Ρωμ. 6,11.

49. Ἐφεσ. 4,7.

50. Ἰω. 14,23.

51. Β' Κορ. 6,16.

52. Παράβαλε: Εἰρην. Adv. Haer., 11,22,4 PG. 7,784 III
 18,7 PG., 937 III 20,2 PG, 7,944, III 13,7 PG, 7,937, ἐν Ἀν-
 δρ. Θεοδώρου, Ἀνακεφαλαίωσις Θ.Η.Ε. τ. 2 σ. 483, ἔνθα
 καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία: Fr. Loops, Theophilus von
 Antiochien Adv. Margionem und die andere theol. Quellen
 bei Irenaeus, 1930, σ. 357-374. E. Mersch, Die corp. my-
 stique christ. etuies de theologie historique, 12, σ. 315-348. E.
 Schapl, Recapitulatio mundi. De recapitulations Begriff des
 Hl. Irenaeus, 1941. N. F. Moholy, The doctrine of recapit-
 tulation in St. Irinaeus, 1941. Ἁ. Θεοδώρου, Ἡ περὶ θεώ-
 σεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς
 Ἐκκλησίας, μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἀθήναι 1956.

53. Κατήχ. Μυσταγ. 4,3. Πρβλ.: Μ. Ἀθανάσιος († 373),
 Κατὰ Ἑλλήνων 5 PG 25,12C. Ἀδαμαντ. (4ος αἰ.) Διάλογ. 5
 PG 11,1361B.

54. Κυρούλλ. Ἱεροσ. Κατήχ. 19,7. Μυσταγ. 4,3,9. 23,7.

55. Ψ. 110,9.

56. Λουκ. 2,19.

**Ἄν θέλεις νὰ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλη-
 σίας ἀπὸ τὰ ραδιοκύματα, ἐνίσχυσε τὸ Ραδιο-
 φωνικὸ Σταθμὸ τῆς, τὸν 89,4 FM STEREO.
 Ἀριθμὸς λογαριασμοῦ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς:
 146/558090-03.**

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Παρεδρεύοντος εἰς τὸ ἐπουράνιον Θυσιαστήριον...

Πλήρης ἡμερῶν ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον στὶς 7 Δεκεμβρίου 7.30 τὸ πρωί, νοσηλεύμενος εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Κοζάνης, ὁ Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης κυρὸς Διονύσιος. Ὁ μακαριστὸς Ἀρχιερεὺς γεννήθηκε τὸ 1912 στὸν Πιτροφὸ Ἄνδρου, πρωτότοκος πολυμελοῦς ἱερατικῆς οἰκογενείας μὲ συνεχή λειυτική παρουσία διακοσίων περίπου ἐτῶν. Διάκονος ἐχειροτονήθη τὸ 1934 καὶ πρεσβύτερος τὸ 1945. Ὑπηρετήσε ὡς πρωτοσύγκελλος ἀρχικῶς στὴν Τρίτολη καὶ ἐν συνεχείᾳ στὴν Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν. Τὸ 1952 ἐξέλεγε βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Σπυριδῶνος ὑπὸ τὸν τίτλο τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμπάσης Ἐπισκοπῆς Ρωγῶν. Τὸ 1957 ἐξέλεγε Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης.

Ὁ κοιμηθεὶς Ἱεράρχης διεκρίνεται διὰ τὴν λειτουργικὴν του δεινότητα, τὴν θεολογικὴν, μουσικολογικὴν καὶ φιλολογικὴν κατάρτισίν του, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν πραότητα τοῦ χαρακτήρος του. Ἐδημοσίευσε πάμπολλα ἄρθρα, μελέτες καὶ γραπτὰ κηρύγματα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα μεταφράσθηκαν. Ἀπὸ τὸ 1958 ἐξέδιδε τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ φιλολογικὴν ἐπετηρίδα «Οἰκοδομή». Διετέλεσε πρόεδρος τῆς Μονίμου Συνδικῆς Ἐπιτροπῆς Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικῆ Ἔργου, καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς Μονίμου Συνδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης καὶ Μουσικῆς. Διηύθυνε τὸ Συνδικὸν Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του. Τὸ 1989 ἀνεκνήρυχθη ἐπίτιμος διδάτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἡ σεπτὴ σορὸς του ἐξετέθη ἀρχικῶς εἰς λαϊκὸν προσκύνημα στὸν Ἱερό Καθεδρικὸ Ναὸ Ἁγίου Νικολάου Κοζάνης, ὅπου καὶ ψάλλθηκε ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία τὴν Τρίτη 9.12.97 στὶς 11.30. Τοποτηρητῆς τῆς χηρευσάσης Μητροπόλεως ὀρίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἀντώνιος.

Παρεδρεύοντος τοῦ Μακαριστοῦ Ἱεράρχου κυροῦ Διονυσίου εἰς τὸ ἐπουράνιον Θυσιαστήριον, ἐξαιτούμεθα εὐλαβῶς τὰς θεοπειθεῖς εὐχὰς καὶ εὐλογίας του. Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη.

Ἀξίζει!

Ἡ πνευματικὴ προσπάθεια τῶν νέων τῆς Ἐπαρχίας Πλωμαρίου Λέσβου –στὰ πλαίσια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνευματικοῦ Κέντρου «Ἅγιος Θεωνᾶς ὁ

Λέσβιος» ποὺ εἶχαν δημιουργήσει – ἀνεκὸπτη ἀπὸ τὴν πυρκαγιὰ ποὺ κατέκαψε ὀλοσχερῶς τὸ διώροφο νεοκλασικὸ κτίριο ποὺ βρισκόταν στὸν Ταρσανὰ τοῦ Πλωμαρίου καὶ τοὺς στέγαζε. Ἐκεῖ γίνονταν διαλέξεις, κύκλοι μελέτης Ἁγίας Γραφῆς, Κατηχητικὰ Σχολεῖα, ψυχαγωγικὰ προγράμματα γιὰ 100 καὶ πλέον νέους καὶ νέες ἕως 35 ἐτῶν ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Ἱεροκλήρου τῆς περιοχῆς πανοσιολογιοτάτου Ἱερομονάχου κυρίου Κυρίλλου Συκῆ.

Χίλια δυὸ ἀντικείμενα βρισκόνταν τὸ βράδυ τῆς μεγάλης φωτιᾶς στὸ χῶρο καὶ ἔγιναν παρανάλωμά της. Ἄμφια, παλαιᾶ εἰκόνες, ἐπιστήθιοι σταυροὶ καὶ ἄλλα λειτουργικὰ σκευῆ, εἶδη χειροτεχνίας, βιβλία, ἐπιπλα, computers ἔγιναν σάχτη.

Εἶναι δεδομένο ὅτι ὁ Σατανᾶς –μισόκαλλος ὢν– μάχεται τὸ ὠραῖο, τὸ ἀγαθὸ, τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ποὺ εἶναι ἔργο εὐτυχισμένης ζωῆς καὶ σωτηρίας. Προσπαθεῖ παντοιοτρόπως νὰ τὸ τορπιλίσει. Ματαίως! Πρὸς κέντρα λακτίζει... Θεμελιωμένη πάνω στὴν τιμία Πέτρα ἡ Ἐκκλησία μένει ἀσάλευτη, σώζοντας ἀδιάκοπα ψυχὰς καθὼς τὶς ἀρπάζει ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ διαβόλου. Ἔτσι, ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Μυτιλήνης, πρωτοστατοῦντος τοῦ προκαθημένου τῆς Σεβασμιωτάτου κ. Ἰακώβου, ἀντέδρασε δυναμικά. Πέρα ἀπὸ τὴν ἄμεση ἠθικὴ συμπαράσταση στοὺς νέους καὶ τὶς νέες ἀπὸ τὴν πρώτη κίβλας σιγμῆ, προχώρησε ποικιλοτρόπως τὶς διαδικασίες, δρομολογώντας τὶς ὑλικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ ἱεροῦ χῶρου. Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρόπους ποὺ μετέληθε εἶναι τὸ ἀνοιγμα τριῶν λογαριασμῶν γιὰ τὴ συγκέντρωση χρημάτων, πράγμα τὸ ὁποῖο ζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μητρόπολη ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μὴ καρδίᾳ μικροὶ καὶ μεγάλοι, φτωχοὶ καὶ πλούσιοι ἀπ' ὀλόκληρο τὸ νησί. Εὐλογημένοι ἄνθρωποι ποὺ κατανοοῦν τὴ σημασία ποὺ ἔχει ὁ συγκεκριμένος χῶρος γιὰ τὴ σημερινὴ νεολαία.

Οἱ τραπεζικοὶ λογαριασμοὶ ἔχουν ὡς ἐξῆς:

Ἐθνικὴ 74909179, Ἐμπορικὴ 43162080 καὶ Ἀγροτικὴ 14801021762-78.

– Ἄς βοηθήσουμε ὅλοι τὰ νιάτα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ δικὰ μας παιδιὰ, ποὺ κατοικοῦν καὶ δραστηριοποιοῦνται στὴν ἀκριτικὴ αὐτὴ περιοχὴ νὰ φτιάξουν καὶ πάλι τὴν πνευματικὴ κυψέλη τους, τὸ νεανικὸ κέντρο Πλωμαρίου «Ἅγιος Θεωνᾶς ὁ Λέσβιος». Στὴν προσωπικὴ τους ἐργασία –τὴν ὄντως συγμνητικὴ– ἄς προσθέσουμε τὴν ὑλικὴ μας ἐνίσχυση. Ἀξίζει ἀπὸ κάθε πλευρά!...

Μ. Μελ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΜΕ' (1996)*

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΚΑ - ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ (Συντάκτης' Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου)

Προσωπογραφία τοῦ ἁγίου Νεκταρίου, σσ. 3, 33. — Μνήμη τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, σ. 49. — Ὁ ἐξ Ἀθηνῶν ὄσιος Μᾶρκος, ὁ ἀσκητῆς καὶ θαυματουργός, σ. 65. — Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Κλίμακος» ὄσιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης, σ. 81, 97, 113, 145, 161, 177, 193, 209, 241, 273, 289, 305, 321. — Ἡ μνήμη τῶν ἁγίων μαρτύρων Μηνᾶ τοῦ Καλλικελάδου τοῦ Ἀθηναίου, Ἐρμογένους τοῦ Ἀθηναίου καὶ Εὐγράφου, σ. 337, 354.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΚΑΙ «ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ»

Μητροπ. Ναυπάκτου Ἱεροθέου, Ἡ προσωπικότητα τοῦ Ἱερέως, σσ. 7, 37. Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ἡ ποιμαντικὴ διάσταση τοῦ ἁγιαστικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, σ. 88. — Τοῦ ἰδίου, Μὴ πρόταση, σ. 104. — Τοῦ ἰδίου, Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες, σ. 128, 171. — Τοῦ ἰδίου, Παράπονα, σ. 152. — Μητροπ. Σισανίου Ἀντωνίου, Ἡ συζυγικὴ χριστιανικὴ ἀγάπη, σσ. 163, 178. — Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ὁριοθετήσεις, σ. 200. — Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Α' «Διακονία τοῦ λόγου», σ. 246. — Τοῦ ἰδίου, Β' Λόγος παρακλήσεως, σσ. 277, 292. — Πρεσβ. Δημητρίου Βασιλειάδη, Ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κρονστάδης, σσ. 285, 302, 317, 326, 348. — Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Γ' «Ἐξουσία εἰς οἰκοδομήν», σ. 308, 324, 357. — Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ποιμαντικὴ γάμου καὶ οἰκογένειας, σ. 328. — Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Δ' «Λόγος ὀδηγητικός», σ. 340.

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ ΣΕ ΔΡΟΜΟΥΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, [http://www. pagesplus.com / ORTHODOX](http://www.pagesplus.com/ORTHODOX), σ. 16. — Συνέχεια καὶ ὄχι τέλος, σ. 39. — π. Ἀθαν. Καλογήρου, Ἐκκλησία, Κληρικοί καὶ Internet, σ. 40. — Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Πύλες τῆς μνήμης, σ. 168. — π. Ἀθαν. Καλογήρου, Internet: Συνέχεια καί... τέλος, σ. 184. — Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ἦρθα, ἀλλά... δὲν θὰ μείνω!, σ. 224. — Τοῦ ἰδίου, Ἀπὸ τὴν ξε-

νοφοβία στὴ φιλοξενία!, σ. 256. — Τοῦ ἰδίου, Ἀγωνίες καὶ ἐλπίδες, σ. 296. — Τοῦ ἰδίου, Ἡ συνωμοσία τῆς ἐλπίδος, σ. 312. — Τοῦ ἰδίου, Ἡ ποιμαντικὴ τῆς ἐλπίδας, σ. 344, 360.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Μουσέως μοναχοῦ Ἀγιορείτου, Μέγας Βασίλειος, ὁ ἀσκητῆς ἐπίσκοπος, σ. 18. — Ἱερομ. Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτη, Περὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἀθλήσεως τοῦ νεομάρτυρος Νικήτα τοῦ Νισυρίου, σ. 107. — Ἰωάν. Ν. Παναγιωτόπουλου, Β' Θεολογικὸ Συνέδριο Μεταπτυχιακῶν Φοιτητῶν, σσ. 110, 138, 158. — Ἰ. Μ. Χατζηφώτη, Λαογραφικὰ τῆς Ἄλωσης (1453), σσ. 150, 171. — Πρεσβ. Γεωργίου Δρ. Χαραμαντᾶ, Μιχαὴλ Ἰω. Γαλανός, ὁ γλαφυρὸς Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου, σσ. 155, 172. — Κων. Μ. Κονταξόπουλου, Οἱ 39 ἅγιοι τῆς Ὁρθοδοξίας ποὺ φέρουν τὸ ὄνομα Στέφανος, σσ. 174, 190, 202. — Ἐπισκ. Ριζούτας Μακαρίου, Ἐνας λόγιος μητροπολίτης Μόσχας: Φιλάρετος, σ. 182. — Μητροπ. Νεαπόλεως Διονυσίου, Ἱερεὺς Δημήτριος Τομαράς (1944), σ. 196. — Πρεσβ. Γερασίμου Ζαμπέλη, Ἡ «λειτουργία» τοῦ ὀρθοδόξου Πληρώματος τῆς Λευκάδος τὴν περίοδο τῆς Λατινοκρατίας (1331-1797), σσ. 216, 250, 282, 298, 314, 331. — Δημ. Φερούση, Θεοδώρα Κομνηνὴ - Βασίλισσα καὶ μοναχή, σ. 226. — Λάμπρου Κ. Σκόντζου, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, σσ. 232, 266. — Μοναχοῦ Μουσέως Ἀγιορείτου, Ἄγιος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ ἄπλος τῆς Ὁρθοδοξίας, σ. 253. — Ἐπισκ. Ριζούτας Μακαρίου, Ἀνέκδοτη Ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν καὶ ἱερομάρτυρος Χρυσοστόμου Σμύρνης, σσ. 279, 293, 309. — Ἀρχιμ. Εὐθ. Ἐλ. Ἐλευθεριάδη, Ἡ θεώρησις τῆς πανανθρωπίνης Ἱστορίας ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν Χριστουγέννων, σ. 342, 362. — Εἰρήνης Οἰκονομίδου, Ἀποστολικὸ καὶ ὄχι Θεομητορικὸ τὸ προσκῆνημα τῆς Ἐφέσου, σ. 347. — Στέλιου Ἰ. Κοφαχείλη, Οἱ ἅγιοι τοῦ Ἄθωνος, σ. 350.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ - ΚΑΝΟΝΙΚΑ

Ἰωάννου Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες, σσ. 11, 42, 52, 71, 85, 100, 118, 147, 164, 180, 194, 210, 249, 281, 295, 311, 325, 341, 358.

* Τὰ Περιεχόμενα κατῆρτισε ὁ Εὐάγγελος Π. Λέκκος.

ΠΑΤΕΡΙΚΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ

Νικολάου Κ. Δρατσέλλα, 'Η ΙΔ' Κατήχησις τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, σσ. 25, 62, 95, 137, 148. 'Η ΙΕ' Κατήχησις, σσ. 230, 269, 287, 301.

ΒΙΒΛΙΚΑ - ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ - ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΑ

Παναγ. Θ. Παπαθεοδώρου, Λόγος ἀμετάφραστος, σσ. 22, 43, 60. — 'Αρχιμ. Εὐθυμίου 'Ελ. 'Ελευθεριάδου, 'Η μονολόγιστος προσευχή, σ. 101. — 'Αρχιμ. Χρυσ. Θ. Χρυσοπούλου, Στοχασμοὶ τοῦ Σταυροῦ, σ. 119. — 'Ι. Μ. Χατζηφώτη, 'Ο Νιπτήρας τῆς Μεγάλης Πέμπτης, σ. 126. — Κων. Π. Παπαθανασίου, «Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται», σ. 131. — Εὐφημίας Παπαθανασίου, Ἄσμα στὴν ἁγία Εὐφημία, σ. 203. — 'Αρχιμ. Μακαρίου Βασιλά, 'Η Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, σ. 212. — Θεοδ. 'Ι. Ψαριώτη, Περιβαλλοντολογικοῦ ἐνδιαφέροντος περιπλανήσεις στὴν ὑμνογραφία τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰνδίας, σ. 259.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

(Συντάκτης 'Αρχιμ. Μ.Φ.)

'Η 'Ακαδημία Ἀθηνῶν τίμησε τὸν μητροπολίτη 'Εφέσου. — Πρώτη τοῦ ἔτους. — Τὸ ἔργο τῶν κληρικῶν μας. — 73 βραβεῖα στὴν ἀνθρωπιά. — Τὰ παιδιὰ μας, σ. 45. — Φανάρι, πύλη γιὰ Δύση καὶ Ἀνατολή. — 'Η Ἁγία Σοφία. — Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι στὴν Ἀλβανία. — Ἱστορικὲς ἐκδόσεις. — Μετακίνηση ναοῦ. — Παναγία Κοσμοσώτῃρα, σ. 55. — Εὐθανασία. — 250.000.000 παιδιὰ ὑπὸ δουλεία. — Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὸ Internet. — 'Η Δόξα τοῦ Βυζαντίου. — Συνέδριο «Ἑλληνισμὸς - Ὁρθοδοξία», σ. 103. — Συναγερμὸς γιὰ τὴν Ἁγία Σοφία. — 1,5 δις γιὰ κοινωφελεῖς σκοποῦς. — Στέγη γερόντων Ἀγ. Παντελεήμονος Ἰλισσοῦ. — Καταστροφικὲς λατρεῖες, σ. 123. — Τὰ βραβεῖα Europa nostra. — «'Η Δόξα τοῦ Βυζαντίου». — Οἱ βανδαλισμοὶ συνεχίζονται. — Θησαυροὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. — Ζωντανὸς θησαυρὸς, σ. 165. — Στὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ Ρουμάνος πρόεδρος. — Μυστικὸ καλῆς ὑγείας ἀπὸ μοναχούς. — Γλυτώνουν τοὺς ἀπόρους ἀπὸ τὴν φυλακή. — Μητροπολίτης στὶς φυλακὲς ἀνηλίκων. — 'Ο μητροπολιτικὸς ναὸς Ἀθηνῶν καὶ οἱ ἐφημέριοί του, σ. 187. — 'Ο Γκρέκο στὴν Ἑλλάδα. — Τὸ Βυζάντιο ἀκόμη διδάσκει. — Τουρκία καὶ Σχολὴ τῆς Χάλκης. — Τουρκικὴ ἱεροσουλία. — Τὰ θρησκευτικὰ στὴ Μέση Ἐκπαίδευση, σ. 300. — Διπλάσιοι ἠλικιωμένοι τὸ ἔτος 2020. — Συναυλία παραλήρημα. — Ἐληξε ἡ παρεξήγησις. — Στόχος τὸ

φράγμα τοῦ ἤχου. — Φανατισμὸς, σ. 316. — Τηλεμαραθῶνιος φιλανθρωπίας. — Ἐκκλησιαστικοὶ θησαυροὶ στὰ χέρια ἀρχαιοκαπήλων. — Τὰ Θρησκευτικὰ στὰ σχολεῖα, σ. 346.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ (ΣΧΟΛΙΑ)

(Συντάκτης Μαν. Μελ.)

'Η τέταρτη διάστασις. — «Λουλούδια» ἐναντίον λουλουδιῶν! — Μὰ τί θὰ γίνεи ἐπιτέλους; σ. 31. — Ἐνάμισι... παιδί! Ἐπικροτοῦμε. — Ἀλλοίμονο ἐάν... καὶ ἄν... — Συγχαρητήρια!, σ. 32. — 'Η διάλυσις τοῦ Κ.Ε.Φ.Ε. — Τώρα! — Στὴ Νέα Ὑόρκη, σ. 48. — Ἄξιος! — Βοήθεια! 'Η.. TV! — 'Η μόλυσις τοῦ φωτός, σ. 64. — Ἄρωμα ἀπὸ γιασεμί. — Ἐπὶ ὀλιγαρίθμων κεφαλῶν... — Κατὰ νοῦν... — Συνέχεια τοῦ προηγουμένου..., σ. 80. — Πατὴρ πρὸς Πατέρες. — Αὐτά, σ. 96. — Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀγάπης! — Ἐπίκαιρα ἀπολογητικά, σ. 143. — Πάντοτε ἐπίκαιρα τὰ τῶν Πατέρων! — Ἐχομε ὄτα; — Τῶν «ἐπικαίρων» ἐπίκαιρα, σ. 144. — Πάντοτε ἐπίκαιρα! — Τοῦ πατρὸς Μωυσέως, σ. 160. — Ἐφημέριοι γιὰ τὸν «Ἐφημέριο». — Ἐκπληκτικὸ καὶ ἀποκαλυπτικὸ! — Ψυχαγωγία ἢ ψυχοκτονία;, σ. 176. — Τηλε κι... ἀλάργα! — Πῶς «βλέπει» ἓνα παιδί τὴν TV, σ. 192. — Τὸ μαινόμενον φαινόμενο! — Κατάθεσις πατρικῆς καρδιάς! — Εὐγε! σ. 207. — Θεά Ἄθω! — Made in Taiwan, σ. 208. — «'Η παιδικὴ ἡλικία εἶναι δῶρο μᾶς φορῶς». — Εὐαίσθητα πρωτόλεια, σ. 239. — Ἐφαγαν 4.000 ἀνθρώπους... — «Μεθυσμένη πολιτεία μ' εὐωδιαστὸ λιμάνι!» — Ὑπέρ!..., σ. 240. — Σφαγμένες ἀκτές. — Ἐνας ἀληθινὸς μεγάλος. — Ἐνας μεγάλος ἅγιος τῆς Λέσβου, σ. 270. — Sic! — Τὸ Περιβόλι καὶ τό... πορτοφόλι! — Εὐρωελληνικά!... — Τρισήμισι Ἑλλάδες..., σ. 271. — 'Η Δόξα τοῦ Βυζαντίου. — Ἄν εἶναι ἔτσι!... — Ἐτη πολλά!, σ. 288. — Καὶ στὰ δικά μας! — Δὲν ξεχνῶ! — Συμβαίνει καὶ ἐς... Σαγκάην! — Ἄριστη κίνηση! — Κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις, σ. 304. — Χαίρουμε καὶ συγχαίρουμε. — Ἐκφραση πολιτισμοῦ, σ. 320. — Ἐπιτέλους, ἄς!... — Ἐγερτήριο εὐθύνης, σ. 336. — «Τὸ κράτος γνωρίζει τίς εὐθύνες του...». — Ἀνθρωπισμὸς - Θεανθρωπισμὸς. — Δὲς τὴν εὐθύνη σου!, σ. 352. — Παρεδρεῦντος εἰς τὸ ἐπουράνιον Θυσιαστήριον... — Ἀξίζει!, σ. 364.

ΛΟΓΟΙ - ΟΜΙΛΙΑΙ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ - ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Μηνύματα Μεγάλης Ἑβδομάδος - Μεγ. Παρασκευή, σσ. 5, 35, 50, 66. — Μητροπ. Νικαίας Ἀλεξίου, «Τὸ στάδιον

των ἀρετῶν ἠνέωκται», σ. 68. — Μητροπ. Θήρας **Παντελεήμονος**, Ὁ Γέροντας Φιλόθεος Ζερβάκος ὡς πνευματικός, σσ. 83, 98, 114. — Ἀρχιμ. Χρυσ. Π. **Ἀβαγιανοῦ**, Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ καὶ πῶς ἀποκτάται, σσ. 166, 188, 198.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἄνδρεια Ν. **Παπαβασιλείου**, Στὸ κατώφλι τῆς Εὐρώπης (Κριτικὴ ἀποτίμηση τῆς εὐρωπαϊκῆς μας πορείας), σσ. 12, 46, 53, 76, 91, 107, 124. — Θεοδώρου Ἀθ. **Μαραγκοῦ**, Ὁσιος Λεόντιος ὁ ἐκ Στεμνίτης, σσ. 27, 47, 58, 93. — Εὐτυχίας **Γιαννουλάκη**, Ἡ κοινωνικὴ διακονία στὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔντυπο, σ. 56. — Ἀρχιμ. Μακαρίου **Βαργλά**, Στὸ μεταίχμιο δύο χιλιετιδίων, σ. 61. — Θεοδώρου Ἰ. **Ψαριώτη**, Γεροντάδες καὶ πράσινο (μνήμη Γέροντα Πορφυρίου), σ. 72. — Εἰρήνης **Οἰκονομίδου**, Οἱ διπλωματοῦχοι ξεναγοὶ στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας, σ. 75. — Σταυρούλας Κάτσου - **Καντάνη**, Σταυροπροσκύνηση, σ. 102. — Κασσιανῆς **Πανουτσοπούλου**, Ἡ Μάνα, σ. 130. — Μαργαρίτας **Ἰσηγόνη**, Μιά ἐκπληκτικὴ ταύτιση σύγχρονης Κοσμογονίας καὶ Γένεσης, σ. 134. — Νικ. Χ. **Χαρακιάκου**, Ἡ ὀρθόδοξος ἠθικὴ αὐτοσυνειδησία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνοσ, σσ. 220, 264. — Μητροπ. Σισανίου καὶ Σιατίστης **Ἀντωνίου**, Αἱ περὶ τόκου ἀντιλήψεις τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς Γραμματείας καὶ ἡ περὶ τούτου διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, σσ. 243, 274, 290, 306, 322, 338, 355. — Α.Ι.Α., Πετράδια γιὰ τὴν Ἱερωσύνη, σ. 255. — Ε.Π.Α., Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου Μισθολογίου στοὺς Κληρικούς, σ. 272. — Θεοδ. Ἰ. **Ψαριώτη**, Ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος, τὸ πράσινο καὶ ἡ θ. Λειτουργία, σ. 318, 334. — **Κοσμᾶ** ἱερομονάχου, Ἡ Ὁρθοδοξία στὴ Μεγάλῃ Ἑλλάδα σήμερα, σ. 332.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

(Συντάκτης Ἐπιμ. Σ. Φερούσης)

Γεωργ. Σπ. Μπαρμπάτσου, Παιδικὴ ἀπόδοσις χωριῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. — Μαρίας Ντοναντέο, Ρωσικὲς θεομητορικὲς εἰκόνες. — Ἐλένης Ἀ. Σοφρᾶ, Σαλπίσματα εἰρήνης, σ. 30. — Προσκύνημα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. — Σοφίας Κουλόμζιν, Τὸ ὀρθόδοξο βίωμα καὶ τὰ παιδιά μας. — Ἀρχιμ. Φιλοθέου Ζερβάκου, Βίος καὶ θαύματα Ἀρσενίου τοῦ νέου, σ. 79. — Μητροπ. Ζιγῶν Σπυριδωνος, Ἡ κατὰ τὸ Μακεδονικὸ Ἀγῶνα τοπικὴ ἱστορία... — Μαν. Γ. Βαρβούνη, Ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐξ Ἐφέσου. — Ἰω. Δ. Δρούλια, Συντελεστὲς καλλιέργειας

τοῦ θρησκευτικοῦ βιώματος στὴν παιδικὴ ἡλικία, σ. 87. — Νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ Ὁρθοδοξία (τιμητικὸς τόμος στὸν Π. Β. Πάσχο). — Ἰ. Μητρ. Δημητριάδος, «Πῶς καὶ γιατί στὴν Ἐκκλησία». — Ν. Μάτσα, «Ἡ ἱστορία τῶν χαμένων περιστεριῶν», σ. 154. — Λίτσας Ἰ. Χατζηφώτη, Σελίδες Ἡμερολογίου (1990-1996), σ. 206. — Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπ. Καισαριανῆς Γεώργιον, σ. 238. — Ἰω. Δ. Μπουγάτσου, Ἡ συμβολὴ τοῦ Κων. Οἰκονόμου εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, σ. 238. — Γεωργίου Δ. Παπαδημητρόπουλου, Μὲ τοὺς Ἁγίους μας - Συναξαριστὲς ὄλων τῶν μηνῶν, σ. 262. — Ἀλέξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ποιμαντικὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. — Μάχης Βασιλείου, Λόγια τῆς καρδιάς, σ. 263. — Κ. Γ. Παπαδημητριάκου, Στὴν ἐποχὴ τῆς... τηλεκρατίας, σ. 335.

ΕΙΚΟΝΕΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Θεσσαλονίκη 1997 — Πολιτιστικὴ πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης, σ. 2. — Ὁ ἱερός Νιπτῆρ, σ. 127. — Ἡ μάνα, σ. 130. — Ἡ Ἀνάστασις, σ. 131. — Ἐξώφυλλο βιβλίου Θεοδώρα Κομνηνῆ, σ. 227. — Ναὸς οἰκοδομηθεὶς ἀπὸ τὴ Θεοδώρα Κομνηνῆ, σ. 229. — Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ, σ. 353.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ

Τὸ ἔργο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας εἶναι ἀποκλειστικὰ ἱεραποστολικό. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς μας Ὄργανισμὸς χορηγεῖ δωρεὰν χιλιάδες ἀντίτυπα στοὺς εὐλαβεῖς χριστιανούς, ἰδιαίτερα σὲ Βιβλιοθήκες παραμεθόρων περιοχῶν. Γιὰ νὰ σταλεῖ ἡ «Φωνὴ Κυρίου», γιὰ νὰ διαδοθεῖ ἡ «Καينὴ Διαθήκη», γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ αἰρετικὲς προπαγάνδες, παρακαλοῦμε νὰ στείλετε τὴν οικονομικὴ σας συνδρομὴ, ὅσο μικρὴ κι ἂν εἶναι (θυμηθεῖτε τὸ δῖλεπτο τῆς χήρας), στὴν διεύθυνση: Ἀποστολικὴ Διακονία, Ταμεῖο Ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς, Ἰασιῶν 1, 115 21, Ἀθήνα. Συντελεῖτε στὴ διάδοσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, στὴ σωτηρίαν ψυχῶν, στὴν προάσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας μας.

**ΧΑΡΙΣΤΕ ΣΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΑΓΑΠΑΤΕ
ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΑΣ ΒΙΒΛΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ**

«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1997 ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

† Ο ΠΑΤΡΩΝ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ
† Ο ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
† Ο ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
† Ο ΘΗΡΑΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ
† Ο ΝΙΚΑΙΑΣ ΑΛΕΞΙΟΣ
† Ο ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΣ
† Ο ΕΠΙΣΚ. ΑΧΕΛΩΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΣ
† Ο ΕΠΙΣΚ. ΡΙΡΟΥΤΑΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ
ΚΑΘΗΓ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗΣ
» ΑΛΕΞ. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀρχιμ. ΧΡΥΣΟΣΤ. Π. ΑΒΑΓΙΑΝΟΣ
» ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΒΑΡΛΑΣ
» ΕΥΘ. Ε. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ
» Μ(ΑΚΑΡΙΟΣ) Φ(ΙΛΟΘΕΟΥ)
» ΧΡΥΣ. Θ. ΧΡΥΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΕΡΟΜ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ
» ΚΟΣΜΑΣ
ΠΡΕΣΒ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ
» ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΖΑΜΠΕΛΗΣ
» ΑΘΑΝ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ
» ΓΕΩΡΓΙΟΣ Γ. ΧΑΡΑΜΑΝΤΑΣ

ΜΟΝΑΧΟΣ ΜΩΥΣΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ
ΕΥΤΥΧΙΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΔΡΑΤΣΕΛΛΑΣ
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΙΣΗΓΟΝΗ
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΤΣΟΥ - ΚΑΝΤΑΝΗ
ΚΩΝΣΤ. Μ. ΚΟΝΤΑΞΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΤΕΛΙΟΣ Ι. ΚΟΨΑΧΕΙΛΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΘ. ΜΑΡΑΓΚΟΣ
Μ(ΑΝΩΛΗΣ) ΜΕΛ(ΙΝΟΣ)
ΕΙΡΗΝΗ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΝΤ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΑΣΣΙΑΝΗ ΠΑΝΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΕΥΦΗΜΙΑ Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΚΩΝΣΤ. Π. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΠΑΝΑΓ. Θ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΛΑΜΠΡΟΣ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Σ. ΦΕΡΟΥΣΗΣ
ΝΙΚ. Χ. ΧΑΡΑΚΑΚΟΣ
Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ι. ΨΑΡΙΩΤΗΣ